

Læsning og skrivning i læreruddannelsen i Norden

Gudmundur B. Kristmundsson

Læsning og skrivning i læreruddannelsen i Norden

TemaNord 2007:559

© Nordisk Ministerråd, København 2007

ISBN 978-92-893-1539-5

Tryk: Ekspresen Tryk & Kopicenter

Oplag: 200

Trykt på miljøvenligt papir som opfylder kravene i den nordiske miljøsvanemærkeordning.

Publikationen kan bestilles på www.norden.org/order. Flere publikationer på www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18
1255 København K
Telefon (+45) 3396 0200
Fax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
1255 København K
Telefon (+45) 3396 0400
Fax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt de selvstyrende områder Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.

Indhold

Forord	7
Forfatterens forord	9
Sammenfatning	11
1. Indledning	13
1.1 Læreruddannelse i Norden	13
1.2 Målsætning for kortlægningen	15
1.3 Organisering af kortlægningen	15
1.3.1 Spørgeskemaet	16
1.3.2 Interviewene	16
1.3.3 Andre informationer	17
2. Læreruddannelsen i de fem nordiske lande	19
2.1 Læreruddannelsen i Danmark	19
2.1.1 Århus Dag- og Aftenseminarium	20
2.1.2 Holbæk Seminarium	22
2.1.3 Københavns Dag- og Aftenseminarium	24
2.2 Læreruddannelsen i Finland	26
2.2.1 Helsingfors universitet	27
2.2.2 Oulu universitet	28
2.2.3 Åbo akademi	30
2.3 Læreruddannelsen i Island	32
2.3.1 Islands Pædagogiske Universitet	33
2.3.2 Akureyri Universitet	34
2.4 Læreruddannelsen i Norge	36
2.4.1 Høgskolen i Oslo	38
2.4.2 Høgskolen i Vestfold	39
2.4.3 Høgskolen i Sør-Trøndelag	41
2.5 Læreruddannelsen i Sverige	43
2.5.1 Lärarhögskolan i Stockholm	44
2.5.2 Mittuniversitet i Härnosand	46
2.5.3 Högskolan i Kalmar	48
2.5.4 Linköping Universitet	49
3. Læreruddannelsen i Norden	53
3.1 Organisering og udvikling	54
3.2 PISA	54
3.3 Kurser, indhold og tid	55
3.3.1 Læsning	56
3.3.2 Skrivning	56
3.4 Forskning og udviklingsarbejde	57
3.5 Forbindelse mellem teori og praksis	58
3.6 Læsning og skrivning blandt elever med de nordiske sprog som andetsprog	58
3.7 Læsning, skrivning set i en kønsmæssig sammenhæng	59
4. Handlings- og projektforslag til støtte for læse- og skriveudviklingen i Norden og det videre arbejde i læreruddannelsen	61
References	63
Bilag	65

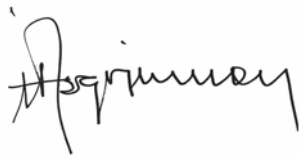
Forord

Under de senaste åren har Nordiska ministerrådets rådgivningsgrupp för det nordiska skolsamarbetet (NSS), på uppmaning av det nordiska utbildnings- och forskningsministrarna, igångsatt flera forskningsbaserade åtgärder inom ramen för kvalitet i utbildningen. Läsfärdigheter har varit ett speciellt satsningsområde i detta sammanhang. I februari 2005 avhöll NSS ett nordiskt arbetsseminarium om läsfärdigheter. Som en uppföljning av seminariet godkände NSS hösten 2005 en handlingsplan för ett nordiskt paraplyprojekt kring skriftspråkslärande och skolframgång med indragning av könsperspektivet.

Under det norska ordförandeskapet, hösten 2006, utgav Nordiska ministerrådet publikationen *Læsefærdigheder i Norden*, som ingick i Nordiska ministerrådets studieserie *Norden som global vinderegion*.

Läs- och skrivefärdigheter är avgörande faktorer för skolframgång och framgång senare i arbetslivet och därmed också avgörande för Nordens möjligheter att möta framtida utmaningar och stärka Nordens konkurrenskraft. Dagens barn och ungdomar har tillägnat sig läsvanor, som skiljer sig från tidigare generationers och som är helt annorlunda än de traditioner som skolorna och lärarna är vana vid. Digitala texter är inte längre lineära, läsaren bestämmer var texten börjar och var den slutar. Läsaren bör vara allt mera kritisk i sitt texturval, t.ex. på Internet. Också skrivvorna har ändrats till följd av utvecklingen inom informationsteknologin. Har dessa nya läs- och skrivvanor lett till ändringar i läs- och skrivundervisningen i de nordiska skolorna?

Målsättningen med Nordiska ministerrådets kartläggning av lärarutbildningarna i Norden är att samla upplysningar om undervisningen i läs- och skrivefärdighet vid några av lärarutbildningarna i Norden och därigenom ge en överblick över hur de nordiska länderna i sina lärarutbildningar implementerar de senaste forskningsrönen gällande läs- och skrivinlärning. Jag hoppas att kartläggningen kan bidra till ökat nordiskt samarbete på området.

Halldór Ásgrímsson
Generalsekreterare

Forfatterens forord

Nordisk Ministerråds rådgivningsgruppe for det nordiske skolesamarbejde (NSS) har på opfordring fra de nordiske uddannelses- og forskningsministre i 2005 igangsat flere forskningsbaserede aktiviteter med baggrund i temaet kvalitet. I februar 2005 blev der afholdt et nordisk arbejdsseminar om læsefærdigheder. Som et resultat af seminaret har NSS godkendt en handlingsplan for et nordisk paraplyprojekt omkring skriftlæring og skoleudvikling med særlig henblik på kønsforskelle. Det første skridt i arbejdet er en kortlægning af læreruddannelserne i Norden med hensyn til læse- og skrivefærdigheder.

Arbejdsgruppen har fem medlemmer.

Gudmundur Kristmundsson, Islands pædagogiske universitet
Gun-Oker Blom, Uddannelsesstyrelsen, Finland
Merja Strömberg, Uddannelses- og kulturdepartementet, Sverige
Poul Erik Pagaard, Danmarks undervisningsministerium
Tulle Schjerven, Uddannelsesdirektoratet, Norge

Kortlægningsarbejdet blev foretaget af docent Gudmundur Kristmundsson i samarbejde med arbejdsgruppen og kontaktpersoner i hvert land. Disse organiserede besøg på 2–4 institutioner i hvert af de nordiske lande. De havde også ansvar for at indsamle vigtige oplysninger i forbindelse med kortlægningen. Alle disse personer har været til stor hjælp under arbejdet og har udgjort en form for netværk omkring emnet ”læsning og skrivning” i læreruddannelserne i Norden. De oplysninger, som er blevet samlet i den foreliggende rapport, bygger på vigtige og interessante informationer, og det er arbejdsgruppens håb, at rapporten vil indgå i og vil være til nytte for det teoretiske og praktiske samarbejde inden for læse- og skrivepædagogik i Norden.

Sammenfatning

I februar 2005 blev der i København afholdt et nordisk arbejdsseminar om læsefærdigheder. Som et resultat af seminaret har NSS godkendt en handlingsplan for et nordisk paraplyprojekt om skriftlæring og skoleudvikling. Det første skridt i arbejdet er en kortlægning af læreruddannelserne i Norden med hensyn til læse- og skrivefærdigheder.

Den nordiske arbejdsgruppe for læse- og skrivefærdigheder fremlagde på den baggrund en handlingsplan for en kortlægning af læsningens og skrivningens status og position i læreruddannelserne i Norden med følgende målsætninger for kortlægningen:

- Give et overblik over, hvordan de forskellige nordiske lande implementerer de nye forskningsresultater i læreruddannelsen.
- Indsamle erfaringer og oplysninger fra de nordiske lande vedrørende undervisningen i læsning og skrivefærdighed i læreruddannelsen.
- Give konkrete ideer til projektet vedrørende skriftsprogsuddannelse og skolefremgang.

Dataindsamlingen i forbindelse med kortlægningen tog udgangspunkt i disse målsætninger. I forlængelse af interviews, læsning af hjemmesider og studier af andre skriftlige materialer fremkom en række interessante og vigtige informationer, som har betydning for kortlægningen og dens målsætninger men også andre oplysninger, som med fordel kan benyttes i forbindelse med undersøgelsen.

Kortlægningen blev gennemført af en forsker i et nært samarbejde med arbejdsgruppen for læsefærdighed. I hvert land blev der endvidere udpeget en til to kontaktpersoner, som havde til opgave at udvælge egnede institutioner og organisere det praktiske i forbindelse med interviewene. I alt deltog 15 seminarier, lærerhøjskoler og universiteter

Institutionerne skulle være af sådan en beskaffenhed, at de kunne give et bredt billede af læreruddannelsen i de respektive lande. De kriterier, der blev brugt ved valget af læreruddannelser, var følgende: Sproglige og kulturelle faktorer; mest mulig regional spredning i de respektive lande; læreruddannelser som repræsenterer både klasselærer- og faglæreruddannelse samt læreruddannelser som repræsenterer forskellige forskningsretninger inden for læsning og skrivning.

Nogle resultater

I alle læreruddannelserne er der obligatoriske kurser om læsning og skrivning, og desuden er det muligt at specialisere sig på fagområder som

specialundervisning, begynderundervisning, undervisning af de yngste børn osv. I de sidste år ser det ud til, at man har opprioriteret de obligatoriske kurser, og i nogle skoler er det nu muligt at specialisere sig ud fra helt individuelle interesser inden for området.

Læreruddannelserne i Norden er meget forskellig fra land til land, hvad angår forskningen og dens rolle i uddannelsen. Mangfoldige ændringer i love og rammeplaner for læreruddannelserne i Norden bygger dog til en vis grad på resultaterne fra PISA-undersøgelserne.

Der er et stort behov for at udvikle læreruddannelsen hvad angår læsning og skrivning for børn, som har de nordiske sprog som andetsprog. Nogle udtalte en rigtig stor bekymring angående dette.

Mange af de interviewede nævnte den manglende forbindelse mellem teori og praksis. På dette område er der imidlertid stor forskel mellem landene.

I de nordiske skolesystemer har man længe været opmærksom på og diskuteret forskellen på pigers og drenges læsefærdigheder fra førskolen til den videregående skole og helt frem til læreruddannelsen. Af svarene på spørgeskemaerne og fra de interviewede fremgik det, at man anser emnet for at være vigtigt, men samtidigt ser man det som en del af et større pædagogisk problem, dvs. hvordan man behandler hvert individ i skolen.

1. Indledning

1.1 Læreruddannelse i Norden

I de sidste 10 år har kravene til læse- og skrivefærdighederne forandret sig og er blevet større på grund af de generelle samfundsmæssige ændringer i Norden. Der er mange og komplicerede årsager til dette, men det skyldes bl.a. den ændring, samfundet har oplevet i forlængelse af udviklingen af informationsteknologien, den almene brug af computere og den større adgang til oplysninger, som ikke tidligere var tilgængelige for hvem som helst. Det faktum, at hvert enkelte samfundsindivid i dag i princippet kan deltage i diskussioner og formidling på Internettet, via SMS eller MSN, skaber et helt nyt syn på skrivningens rolle og har bl.a. resulteret i helt nye teksttyper og genrer. Skrivning er i dag en del af dagligdagen hos mange mennesker, som blot for nogle år siden ikke skrev særlig meget.

Det samme gælder læsning. Nu er det næsten et krav, at man skal kunne læse mange forskellige teksttyper. De nye digitale tekster stiller større krav til læserens færdigheder end tidligere. Mange af disse tekster er hypertexter med links og er på den måde ikke lineære. Det vil sige, at man ikke kan læse på samme måde som tidligere, f.eks. som når man læser en roman udgivet i bogform, hvor man traditionelt starter på den første side og ender på den sidste. En sådan tekst har en klar begyndelse og en klar slutning. Digitale tekster er ikke lineære og har nogle gange ikke en klar begyndelse og slutning, men læseren vælger selv, hvor han/hun vil begynde. Internettet har ikke nogen redaktør, og det er op til den enkelte læser at være kritisk i tekstvalget. Der stilles således større krav til den enkeltes færdigheder, og man kan ligeledes observere, at der i erhvervslivet stilles større og større krav til læsefærdighed, som oftest anses som en selvfølgelig del af den almene dannelse.

Det ændrede syn på læsningen stammer delvis fra en øget globalisering og mobilitet, som fører til multikulturelle miljøer. De samme krav om læsefærdighed stilles også til de mennesker, som har en anden kulturbaggrund og et andet sprog.

Ændringerne er synlige mange steder og på mange områder. Familien skriver i dag generelt mere end tidligere og læser også mere, men det er en anden type tekster end tidligere. I skolesammenhænge bliver det aktuelt at stille spørgsmålet, om de ændrede læse- og skrivevaner på hjemmefronten ikke kræver en ændring af læse- og skriveundervisningen i skolen, og om det multikulturelle samfund ikke stiller andre krav til læse- og skriveundervisningen end tidligere? Ligeledes har forholdet mellem lærer og elev ændret sig, når det gælder digital læsning og skrivning.

Mange børn i grundskolerne over hele Norden har haft adgang til computere og Internettet hele sit liv, og computeren må i dag anses for at være et normalt redskab i hjemmet. Lærere har måske ikke generelt brugt Internettet og computere i helt så mange år af deres liv. Det vil sige, at børnene har tilegnet sig læsevaner, som er anderledes end de læsetraditioner, som skoler og lærere er vant til og ofte bygger sit arbejde på. Det er derfor et spørgsmål, om disse ændringer kræver et ændret syn på læsning og skrivning i forhold til det syn, man i dag finder inden for uddannelses-systemet, det være sig i ministerielle sammenhænge som i skolehverdagen. Læreruddannelsen spiller sandsynligvis her en stor rolle, og derfor anser Nordisk Ministerråd det for vigtigt at indsamle oplysninger om læsning og skrivning i læreruddannelserne i Norden.

I 1991 deltog de nordiske lande i et internationalt forskningsprojekt om læsning, IEA. Via det fik de nordiske skolesystemer en mængde oplysninger og resultater om 9 og 14-årige børns læsevaner. Der blev fokuseret på børns læsefærdighed i samfundsdebatten, og ikke alle var fornøjede med resultaterne. Det viste sig nemlig, at der var ganske store forskelle mellem de deltagende lande.

I 2000 deltog de nordiske lande i en PISA-undersøgelse, som handlede om 15-åriges læsefærdigheder. Da rapporten blev publiceret, blev der atter sat fokus på børn og unges læsefærdigheder. Der blev stillet mange spørgsmål om, hvor kompetente nutidige unge mennesker er til at deltage i nutidens og fremtidens samfund, når det drejer sig om færdigheder i at søge efter og arbejde med informationer, så de implementeres som ny viden hos individet. Det viste sig, at også i denne sammenhæng var der ret store forskelle mellem de deltagende lande, og der blev stillet spørgsmålstegn ved læseundervisningen (*Knowledge and skills for life, 2001*).

I 2003 deltog landene i endnu en PISA-undersøgelse, denne gang om matematik. Resultaterne fra denne undersøgelse er stadig til diskussion og bearbejdelse, og man er i forlængelse af dette arbejde nået frem til en række interessante konklusioner. For eksempel om forholdet mellem læsefærdighed og matematisk kunnen (*Northernlights on Pisa 2003, 2006*).

I kortlægningen af læsningens og skrivningens placering i læreruddannelsen, hvilket er emnet for denne rapport, kan man se, hvordan disse internationale forskningsresultater har påvirket lovgivningen og det politiske arbejde vedrørende læreruddannelsen. Det gælder i det mindste i nogle af de nordiske lande, hvor de lærerstuderende nu er pålagt at tage obligatoriske kurser i læsning og matematik.

De store samfundsmæssige ændringer, der er sket i Norden i løbet af de sidste år, og som stadigvæk er ved at ske, kræver en del forandringer. Man bør nok på den baggrund revidere undervisningen i skriftsprogsdaktik på læreruddannelsen.

1.2. Målsætning for kortlægningen

Arbejdsgruppen for læse- og skrivefærdigheder fremlagde en handlingsplan vedrørende en kortlægning af læsningens og skrivningens status og position i læreruddannelserne i Norden, hvor følgende målsætning foreslås for kortlægningen.

Kortlægningen af læsning og skrivning i læreruddannelsen i Norden har til formål at:

- Give et overblik over, hvordan de forskellige nordiske lande implementerer de nye forskningsresultater i læreruddannelsen.
- Indsamle erfaringer og oplysninger fra de nordiske lande vedrørende undervisning i læsning og skrivefærdighed i læreruddannelsen.
- Give konkrete ideer til projektet vedrørende skriftsprogsuddannelse og skolefremgang.

Dataindsamlingen i forbindelse med kortlægningen tog udgangspunkt i disse målsætninger. I forlængelse af interviews, læsning af hjemmesider og studier af andre skriftlige materialer fremkom en række interessante og vigtige informationer, som har betydning for kortlægningen og dens målsætning, men også andre oplysninger, som med fordel kan benyttes i forbindelse med undersøgelsen.

1.3 Organisering af kortlægningen

Kortlægningen blev gennemført af en forsker i et nært samarbejde med arbejdsgruppen for læsefærdighed. I hvert land blev der endvidere udpeget en til to kontaktpersoner, som havde til opgave at udvælge egnede institutioner og organisere det praktiske omkring interviewene.

Institutionerne skulle være af sådan en beskaffenhed, at de kunne give et bredt billede af læreruddannelsen i de respektive lande. De kriterier, der blev brugt ved valget af læreruddannelser, var følgende: sproglige og kulturelle faktorer; mest mulig regional spredning i de respektive lande; læreruddannelser som repræsenterer både klasselærer- og faglæreruddannelse; og læreruddannelser som repræsenterer forskellige forskningsretninger inden for læsning og skrivning.

For forskeren var det både personligt og fagligt udbytterigt at besøge alle de udvalgte institutioner og ikke mindst at kunne mærke den institutionskultur, som hver enkelte institution har udviklet. Det er denne kultur, der gør, at der ikke findes to institutioner i et land, som er ens. Desuden blev forskeren mødt med stor gæstfrihed af kontaktpersonerne på alle institutionerne, og diskussionen som fandt sted var på et højt fagligt niveau og meget vedkommende.

Indsamlingen af data blev foretaget over tre trin: Ved hjælp af en spørgeskemaundersøgelse, via interviews og indsamling af relevant materiale på print eller i digital form.

1.3.1 Spørgeskemaet

Hver institution blev bedt om at udfylde et spørgeskema (bilag 2) og sende det tilbage til forskeren. Udsendelsen af spørgeskemaet havde til formål at indhente basale informationer om institutionen, hvad angår læsningens og skrivningens placering i uddannelsen. Via undersøgelsen blev der endvidere indhentet oplysninger om kursusudbud inden for feltet, og om hvorvidt kurserne var obligatoriske eller valgfrie. Af spørgeskemaet kan man også aflæse, hvorvidt der eksisterer forskningsaktiviteter på områderne læsning og skrivning, hvorvidt man implementerer forskningsresultater i læreruddannelsen og i givet fald hvordan. I slutningen af spørgeskemaet er der spørgsmål om, hvordan man ser på læsningens og skrivningens placering i læreruddannelsen i den nærmeste fremtid, og hvilke tanker man gør sig om udviklingen på fagområdet.

Formålet med spørgeskemaet var også, at det skulle være et grundlag for interviewene, hvor der så ville være mulighed for videre at diskutere de oplysninger, som kommer frem i spørgeskemaet. Alle 15 institutioner besvarede spørgeskemaet og tilbagesendte deres svar, og de oplysninger som blev indhentet, skabte et solidt grundlag for det videre arbejde med kortlægningen.

1.3.2 Interviewene

Der blev foretaget et besøg på alle 15 institutioner, og der blev lavet gruppeinterview med 2–6 personer ad gangen. Disse møder var meget frugtbare og resulterede i interessante diskussioner, som gav mange vigtige informationer om faglige synspunkter og læsningens og skrivningens status. Deltagerne i disse møder var for det meste lærere, lektorer, docenter og professorer, men på to institutioner deltog der også studerende. Det var interessant at anskue emnet fra så mange synsvinkler.

Interviewene blev baseret på det spørgeskema, som den respektive institution havde besvaret og tilbagesendt, men man kan sige at diskussionerne for det meste centrerede sig om fire temaer: Læsningens og skrivningens placering i selve organisationen og deres andel i læreruddannelsen; kursusudbud og indhold i de kurser, som handler om læsning og skrivning; institutionernes forskningsbidrag og brugen af forskningsresultaterne; faglige synspunkter vedrørende læsningens og skrivningens placering i læreruddannelsen i den nærmeste fremtid samt samfundets og de enkelte personers behov.

På møderne blev der desuden givet mulighed for at få forklaring på mange af de komplicerede forhold, som spørgeskemaet omhandler, men

møderne var også informative og forklarende i forhold til ting, som kunne siges at være specielle for hver enkelt institution. I nogle tilfælde blev de tilknyttede øvelsesskoler besøgt, og på den måde blev der indhentet oplysninger om forholdet mellem teori og praksis.

Interviewene gav et klart billede af læreruddannelsen, og hvilke forhold mange af institutionerne lægger vægt på, og hvad de er stolte af. De gav også et billede af, hvilke bekymringer man har, og hvilke mangler man anser for at være i læreruddannelsen i dag. Ganske mange var enige om, at møderne og spørgeskemaet gav anledning til refleksioner over institutionen og dens rolle og status.

1.3.3 Andre informationer

Alle de implicerede institutioner har en hjemmeside med ganske mange brugbare oplysninger. På disse sider findes ofte en linksamling til andre nyttige sider. Mange af de interviewede medbragte til møderne en række vigtige oplysninger i trykt form, i artikelform, i form af kursusbeskrivelser, bøger om skolesystemet og forskningsrapporter.

Læreruddannelsen er ganske kompliceret, og det er ikke let at arbejde med dele af den. Det er af største vigtighed at finde den metode, som giver de mest pålidelige resultater. Der blev skrevet udkast til spørgeskema og både arbejdsgruppen og kontaktpersonerne fra hvert land gennemlæste det og lavede korrektioner. Professor Mats Myrberg fra Lærarhögskolan i Stockholm gennemførte desuden et pilotprojekt, hvor spørgeskemaet blev afprøvet. Da dataindsamlingen var afsluttet og behandlet, blev teksten om hvert land tilsendt kontaktpersonen i de respektive lande i et forsøg på at undgå unødige fejl. På den baggrund er der håb om, at de informationer, som indgår i rapporten, er så pålidelige og korrekte som overhovedet muligt.

De næste kapitler er en beskrivelse af læreruddannelsen i hvert land, som den ser ud fra de institutioner, som deltog i kortlægningen. For hvert land gøres der i et alment kapitel rede for den generelle situation for læreruddannelsen i landet, eventuelt for lovgivningen eller det gældende system for læreruddannelsen i landet. Derefter følger en beskrivelse af hver institution for sig med henblik på læsning og skrivning.

2. Læreruddannelsen i de fem nordiske lande

2.1 Læreruddannelsen i Danmark

I Danmark deltog tre seminarier i projektet, Århus Dag- og Aftenseminarium, Holbæk Seminarium og Københavns Dag- og Aftenseminarium. Kontaktpersonen i Danmark var lektor Peter Schmidt, som har et grundigt kendskab til læreruddannelsen i Danmark. Han har i lang tid arbejdet med danskfaget både i en teoretisk og administrativ sammenhæng og har skrevet om læreruddannelsen, ikke mindst danskfaget herunder læsning og skrivning. Her citeres nogle punkter fra hans artikel *I lyset af PISA*, som udkom i *Skrifter om læreruddanning og lærerprofession* udgivet af Aarhus dag- og aftenseminarium i 2005. I artiklen findes en god oversigt over læsningens og skrivningens placering i læreruddannelsen de sidste 35–40 år. Schmidt skriver, at læsning ikke har haft nogen stor plads i læreruddannelsen fra 1969 og konkluderer, at ”mange af de lærere, som er uddannet i 70erne og 80erne ikke i deres læreruddannelse har fået særlig megen uddannelse i læsning og læseundervisning. For de lærere, der ikke har fået mulighed for efteruddannelse i læsning og læseundervisning, har det været et stort arbejde at uddanne sig selv til at kunne forestå en god læseundervisning. Til gengæld er der siden 1998 sat fokus på læseundervisningen i faget dansk i læreruddannelsen, og det understreges, at danskundervisning ikke længere kun er modersmålsundervisning, men også andetsprogsundervisning. Danskundervisningen har forandret sig meget i den beskrevne periode. Det var delt i et fællesfag, hvor indholdet især var sprog og sprogudvikling og børne- og ungdomslitteratur, og et linjefag, som især bestod af undervisning i litteratur. Desuden faget skrivning og et omfattende kursusfag i retorik, som alle studerende skulle deltage i. Alle disse fagområder blev i 1998 slået sammen i linjefaget dansk.”

I dag har man foreslået at udvikle faget i samme retning og i de nyeste bestemmelser for liniefaget dansk ”stilles der krav om en systematisk uddannelse i læseundervisning, baseret på den nyeste forskning” (Schmidt 2005)..

I den danske læreruddannelse hører læse- og skriveundervisningen under danskfaget. Pædagoguddannelsen hører ikke ind under læreruddannelsen, og det ser ud til, at der kun er en ringe tilknytning mellem førskoletrinnet og grundskoletrinnet, når det drejer sig om læsning og skrivning. Læse- og skriveundervisning sker for det meste på grundskole-

trinnet, men der findes også efteruddannelseskurser for gymnasie- og erhvervsskolelærere.

Danske seminarielektorer har ikke forskningspligt, og seminarierne har ikke status af at være et universitet, men der sker en del forskellige udviklingsarbejder på seminarierne, og der afholdes efteruddannelseskurser for lærerne i grundskolen.

2.1.1 Århus Dag- og Aftenseminarium

Århus Dag- og Aftenseminarium (www.aardassem.dk) er en del af udnannelsescenteret JCVU (Jysk center for Videreuddannelse, www.jcvu.dk). Centeret tilbyder professionsbacheloruddannelser og efter- og videreuddannelser inden for pædagogik, sundhed, ledelse og administration. Centeret består i dag af 3000 studerende på bachelorniveau, heraf 1600 lærerstuderende på fuld tid. Seminariet uddanner lærere til hele folkeskoleforløbet (6–16 år). Læreruddannelsen er normeret til fire år, og de studerende begynder på deres uddannelse ved en gennemsnitlig alder på 22 år. Der er normalt 40 % mandlige og 60 % kvindelige studerende, hvilket må siges at være et overraskende højt antal mandlige studerende.

Alle studerende vælger 3–4 liniefag og inden for disse fag kan man specialisere sig i flere fag, bl.a. i læse- og skrivepædagogik. Alle de studerende vælger enten dansk eller matematik. Læsning og skrivning hører ind under danskfaget, og alle som uddanner sig til at blive lærere i grundskolens yngste klasser skal tage dansk.

Liniefagssystemet gør det svært præcist at sige, hvor stor en procentdel af undervisningen er helliget læsning og skrivning, fordi danskfaget ikke er opdelt i kurser. Den enkelte lærer tilrettelægger ”studiemønstre” sammen med de studerende, som ofte integrerer områder fra læsning og skrivning med f.eks. mediekundskab, sprog eller litteraturlæsning samt fagdidaktik. Lærerne har blot et ansvar for, at der bliver arbejdet med alle de emner, som står i studieordningen. Der er dog en tendens til, at læsning på alle trin samt materialekundskab udbydes som ét samlet ”kursus”.

Der findes tre hovedområder inden for dansk på læreruddannelsen (store kurser):

- 1) Litteratur og medietekster,
- 2) Sprog og kommunikation og
- 3) Læsning og skrivning.

Det sidste område udgør ca. en tredjedel til en fjerdedel af hele undervisningen i dansk som liniefag, og det indeholder følgende emner:

- Teorier om læseproces, læseudvikling og læsemetoder
- Samspil mellem skrive- og læseudvikling
- Læse- og stavevanskeligheder

- Tosprogede og læsning/skrivning; Den fortsatte læseudvikling
- Håndskrift og håndskrivningsprocessen
- Procesorienteret skrivning

Didaktik og metodik er integreret i delkurserne, som alle er obligatoriske. Derudover findes et didaktikseminar på 2 uger, hvor der arbejdes intensivt med læsning og skrivning.

I dag udgør danskfaget 0,7 årsværk af en fireårig læreruddannelse, men med den nye lov udgør det 1,2 årsværk for studerende, der uddanner sig til at skulle undervise i 1.–6. klasse, og 1,8 årsværk for studerende, som uddanner sig til at undervise i 1.–9. klasser. Dette fremgår af forslaget til den nye bekendtgørelse for læreruddannelsen i Danmark.

Praktikken udgør nu 0,6 årsværk, og det er ikke sikkert, at der automatisk indgår læsning og skrivning i praktikperioden, heller ikke selvom der undervises i de yngste klasser, fordi mange tager praktik i 3. klasse.

I læse- og skriveundervisningen behandles de fleste emneområder, der spørges om i spørgeskemaet (bilag 2), undtagen de forhold, som specifikt henviser til børnehæbørn, f.eks. tidlig indgriben og bedømmelse af børnehæbørns sprog og kommende skrivefærdighed. Et andet vigtigt område, som ikke findes i uddannelsen, er familiens tekstkompetence og voksnes læsning. Pigers og drenges læsevaner og læsemønstre udgør heller ikke et særligt område i uddannelsen. I løbet af uddannelsen kommer man generelt ind på læse- og skrivevanskeligheder, men dysleksi indgår ikke som et særligt emne i læreruddannelsen, hvilket det dog burde gøre.

Hvad angår dansk liniefagseksamen (deleksamen i læreruddannelsen) handler mindre end $\frac{1}{4}$ af opgaverne pr. hold om læsning og skrivning. Det bliver ca. 40 opgaver.

Ved Århus Dag- og Aftenseminarium prøver man i læreruddannelsen at inddrage ny forskning og rapporter for løbende at kunne opdatere undervisningen af de lærerstudende. Men lektionerne er for få, synes de. Lærerne skal dække hele skoleforløbet, hvilket giver dem viden om mange områder, men specialisering og dygtiggørelse fx til begyndertrinnet mangler.

På spørgsmålet om, hvordan man følger med samfundets krav om ændringer i læsning og skrivning, svarer man, at i den nuværende læreruddannelse er området alt for lavt prioriteret, og der er for få lektioner afsat til området. En ung lærer har svært ved at varetage en kvalificeret undervisning i læsning og skrivning med den nuværende læreruddannelse. Men det rådes der forhåbentlig bod på, idet der er vedtaget en ny bekendtgørelse, som skal gælde fra 2007.

Det burde være et krav, at alle lærere skulle være læsepædagoger, og man kan da også i de sidste år se en øget forståelse for læsningens og skrivningens rolle, ikke kun i de yngste klasser, men også blandt lærere i de ældre klasser.

2.1.2 Holbæk Seminarium

Holbæk Seminarium (www.holsem.dk) er ifølge loven fra juni 2000 knyttet til CVU Sjælland. På det tidspunkt præsenterede Folketinget tre nye love. En lov om Centre for Videregående Uddannelse, (CVU-loven), en lov om Mellemlange Videregående Uddannelse (MVU-loven) og en lov om Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU-loven).

CVU-loven og MVU-loven har vidtrækkende konsekvenser for de professionsrettede videregående uddannelser som lærerseminarier, pædagogseminarier, ernærings- og husholdningsseminarier, sygeplejeskoler m.m.. Fra at være enkeltstående uddannelsesinstitutioner med varetagelse af en uddannelse skulle de nu gå sammen i Centre for Videregående Uddannelse, CVU, for i fællesskab at kunne give et sammenhængende og bredere uddannelses tilbud til unge i en bestemt region. Fra at være enkeltstående institutioner skulle de nu bindes sammen i netværk.

Det kræver et kvalitetsløft af undervisningen. Derfor skal CVU'erne have en forskningstilknytning til et eller flere universiteter. CVU Sjælland har således forskningstilknytningsaftaler til Roskilde Universitetscenter, Danmarks Pædagogiske Universitet, Syddansk Universitet og Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

På CVU Sjælland kan man således studere til professionsbachelor i ernæring og sundhed, professionsbachelor som lærer, pædagog og sygeplejerske (www.cvusj.dk).

Holbæk Seminarium har 700 lærerstuderende og arbejder inden for de samme uddannelsesrammer som Århus Dag- og Aftenseminarium. Læsning og skrivning er også her stærkt og næsten udelukkende tilknyttet danskundervisningen og udgør en lige så stor del af danskundervisningen. På Holbæk Seminarium er man enige i de nye forslag til bekendtgørelse, som tænkes iværksat i 2007, og som fastlægger, at danskfaget kommer til at udgøre 1,2–1,8 årsværk, hvor læsning og skrivning udgør en ret stor del af danskfaget. En anden vigtig del af det nye forslag er, at der i den nye klasse for 6-årige hver dag skal indgå sprogundervisning.

Der er næsten ingen forbindelse mellem pædagoguddannelsen og læreruddannelsen, og man kan være lidt bekymret over, hvad det betyder for børns læse- og skriveudvikling. I de seneste år har man været mere og mere optaget af teorier om tidlig udvikling af læsning og skrivning (emergent literacy) og muligheden for at lave tidlige indgreb, hvis det ser ud til, at et barn ikke udvikler sine læsekundskaber på normal vis. Man ser det som en nødvendighed i fremtiden at skabe en stærkere forbindelse mellem disse to uddannelser, og at man tager hensyn til sprog og andre nødvendige fag, som regnes for at være vigtige i forbindelse med børns læse- og skriveudvikling.

På Holbæk Seminarium er man ganske optaget af læsning på mellemtrinnet og blandt de ældste elever i folkeskolen. Her ser man f.eks. emner som læseforståelse, hvordan læsere kan bruge læsningen i en lærings-sammenhæng.

Linjefaget dansk omfatter fire såkaldte CKF-områder hvoraf ”læsning og skrivning” omfatter ét. ”Der arbejdes med de studerendes egen læsning og skrivning, med begynderundervisningen i skolen og med den fortsatte læse- og skriveundervisning i skolen.” Indholdsområderne er som følger:

- Teorier om læseproces, læseudvikling og læsemetoder
- Samspil mellem skrive- og læseudvikling
- Læse og stavevanskeligheder
- Den fortsatte læseudvikling, forskellige læseteknikker/-strategier og læseformål
- Anvendelse af og undervisning i forskellige læsemåder og læsestrategier bestemt af formål, genre og medie
- Overvejelser over hvordan det enkelte barns skrive- og læseudvikling kan støttes

Dette kursus er obligatorisk for alle studerende og omfatter 40–60 lektioner om læsning og skrivning. Man underviser også i skrivning, men ikke så stor en del af tiden.

Indholdet i læsning og skrivning i læreruddannelsen omfatter mange af de punkter, som opstilles i spørgeskemaet, men dog ikke tekstkompetencen i familien og blandt voksne, kønsforskellen i læsevaner og skrivning og den ny teknologi. Man har en række punkter, som man ønsker at integrere i uddannelsen, men som ikke findes for øjeblikket. Det drejer sig om:

- Læsningens rolle på forskolestadiet
- Tidlige indgreb
- De studerendes akademiske skrivning
- Bedømmelse af forskolebørns sprog og kommende skrivefærdigheder
- Bedømmelse af læse- og skrivefærdigheder blandt børn og unge i grundskolen.

På seminariet i Holbæk er man interesseret i at efteruddanne lærere på området, og man har blandt andet organiseret et netbaseret efteruddannelsstilbud for lærere vedrørende emnet læsning og skrivning.

Af svarene på spørgeskemaet og interviewene fremkommer fem grundsynspunkter på læsning og skrivning i læreruddannelsen:

- Det er vigtigt, at der er en grundig uddannelse i dansk sprog
- Behov for viden om læsning og læseundervisning, der bygger på en indsigt i veldokumenterede sammenhænge mellem undervisningens indhold og tilrettelæggelsen heraf gældende for hele skoleforløbet, dvs. indsigt i, ”hvad der virker” i læseundervisningen, altså et bedre samspil mellem læseforskningen og undervisningen på seminarierne.

- Behov for undervisning i hvad en ”balanceret tilgang” betyder, så anbefalingerne fra ”Udvalget til forberedelse af en national handlingsplan for læsning” kan tages alvorligt. Endvidere behov for indsigt i og viden om, hvad anbefalingerne omhandlende mellemtrin implicerer (handlingsplaner for læsning, faglæreren inddrages i læseundervisningen m.v.).
- Af nye områder bør den danske læreruddannelse også omfatte bl.a. ”læsning i førskolen” og ”forebyggende indsats”, ”vurdering af førskolebørns sprog og skrivning”, samt ”forebyggelse af læse-og skrivevanskeligheder”. Det samme gælder faglig læsning set som et ansvarsområde for alle fag samt dimensionen ”dansk som andetsprog”. Dette vil lettere kunne lade sig gøre, når danskfaget deles i to, dækkende ”De yngste og mellemtrin, 1. klasse–6. klasse” og ”Mellemtrin og de ældste, 4.– 9. klasse”.
- Seminarielærerne (dansk lærerne) skal efter- og/eller videreuddannes. Det samme skal faglærerne i relation til inddragelse af de sproglige registre i fagene med henblik på faglærernes medansvar for elevernes læseudvikling.
- Desværre er læreruddannelsen i dansk presset (for mange områder – for lidt tid). Endvidere er det uheldigt, at linjefagsuddannelsen i dansk kun ligger på de første to studieår specielt set i relation til fagets sammenhæng med praktikken.

Af besvarelsen på spørgsmålet om, hvilke nødvendige forandringer, der bør ske i læreruddannelsen i forbindelse med læsning og skrivning i den nærmeste fremtid, fremgik det, at der i forbindelse med danskfaget i den nye læreruddannelse, som netop er blevet vedtaget, bliver et særdeles klart defineret CKF-område vedrørende den første og den fortsatte læse- og skriveundervisning. Det betyder, at CKF-området lader sig ”inspirere” af *Forslag til en national handlingsplan for læsning* og de anbefalinger, der ses i relation til området.

2.1.3 Københavns Dag- og Aftenseminarium

Københavns Dag- og Aftenseminarium er et ganske stort seminarium efter danske forhold. Seminariet har omkring 3500 heltidsstuderende plus deltidsstuderende. Af de heltidsstuderende er 1485 under åben uddannelse (ikke fuldtid). Informationer om Københavns Dag- og Aftenseminarium kan findes på institutionens hjemmeside www.kdas.dk. Her kan man også læse om CVU Storkøbenhavn (www.cvustork.dk/omcvu.asp) som Københavns Dag- og Aftenseminarium er en del af. CVU Storkøbenhavn er et center for videregående uddannelse, som er udbyder af grund-, efter- og videreuddannelse inden for lærer- og pædagogområdet.

Det vil sige at Københavns Dag- og Aftenseminarium er organiseret og struktureret som de andre seminarier i Danmark.

Institutionen uddanner lærere til folkeskolens 1.–9. (10.) klasse. Pædagoguddannelsen er placeret i en anden institution, og her eksisterer der næsten ingen forbindelse mellem de to typer institutioner, når det gælder sprog- og læseudvikling. Det anser man ikke for at være en positiv ting, set i forhold til forskning om læseudvikling og det forbyggende arbejde blandt unge børn.

Læsning og skrivning er en integreret del af danskfaget, og det udgør 24 ETCS studiepoint. Det er ikke rigtig muligt at finde ud af akkurat, hvor stor en andel læsning og skrivning udgør, men indholdet i kurserne ligner det, som findes på andre seminarier i Danmark, og i spørgeskemaundersøgelsen blev der afkrydset ved de fleste punkter. Det viser sig dog, at følgende emner ikke findes i kurserne:

- Læsning i forskolen (dette anses for at være et meget vigtigt emne)
- Tekstkompetence i familien
- Voksnes tekstkompetence
- Drenges og pigers læsevaner
- Læse- og skrivevanskeligheder (dette anses for at være et meget vigtigt emne)
- Ordforråd (dette anses for at være et meget vigtigt emne)
- Bedømmelse af forskolebørns sprog og kommende skrivefærdigheder (dette anses for at være et meget vigtigt emne)

CVU-Storkøbenhavn udbyder dels kortere kursusforløb inden for læse- og skriveområdet (minimum 30 timer), dels en læsevejlederuddannelse (fra studieår 2007) og dels pædagogiske diplomuddannelser med fokus på læsning, fx diplomuddannelser i læsning eller læsevanskeligheder (1-årig overbygningsuddannelse). Endelig udbydes linjefag i dansk som efteruddannelse til lærere, der ikke har faget i deres uddannelse.

Der foregår ingen egentlig forskning på seminariet, men der eksisterer en række udviklingsprojekter i forskelligt omfang. Man tror, at mere forskning fagligt ville styrke seminariet i sin helhed, men systemet giver ikke plads til det. Forskningen drives på universiteterne. En anden hindring er, at mange af de ansatte lærere ved seminariet ikke har en egentlig forskningsuddannelse.

I besvarelsen af spørgsmålet om, hvilket syn man har på læsning og skrivning i læreruddannelsen, siges det bl.a.: ”Læreruddannelsen er centralt bestemt i Danmark, så der er ikke så mange muligheder for særlige tiltag. Dog kan man sige, at læse- og skriveopplæring er kommet mere i fokus i uddannelsen i de seneste 15 år. Også inden for efteruddannelsesområdet ses der en ekspansion.” Men en generel styrkelse af danskfaget er vigtigt i læreruddannelsen. ”Med det lovforslag, der netop er fremsat, ser det ud til, at faget bliver styrket, og at der bliver mulighed for at fordybe sig i indskolingen/mellemtrinnet.”

Punkter om den danske læreruddannelse

- Læreruddannelsen er 4-årig.
- Man er enige om de ændringer, der er på vej, som handler om en øgning af danskundervisningen, bl.a. med hensyn til læsning og skrivning.
- Lærerne på seminarierne har ikke forskningspligt men arbejder med skoleudvikling. Forskning og implementering af forskningsresultater i læreruddannelsen må styrkes.
- Forbindelsen mellem pædagoguddannelsen og grundskolelæreruddannelsen er svag og bør styrkes, så der skabes en sammenhæng i læse- og skriveudviklingen.
- Der mangler en stærkere forbindelse mellem folkeskolelæreruddannelsen og uddannelsen af gymnasielærere, når det gælder områderne læsning og skrivning.

2.2 Læreruddannelsen i Finland

Læsning og skrivning i de finske skoler er blevet diskuteret i mange lande siden offentliggørelsen af IEA-undersøgelsen i 1991, hvor de finske skoler opnåede de bedste resultater af alle de lande, som deltog i undersøgelsen. Finland fik det samme resultat i PISA-undersøgelsen 2000. Det er blevet diskuteret, hvorfor de finske børn klarer sig så godt, og hvad det er i det finske skolesystem, som andre lande kan lære af. IEA og PISA handler ikke om skrivning og viser resultater for 9 og 14 år gamle børn (IEA) og 15 år gamle elever (PISA). Undersøgelserne giver ikke oplysninger om begynderlæsningen og slet ikke om læreruddannelsen. Det er vigtigt at have "in mente", at de gode resultater stammer fra en lang udvikling, fra en hel nations opdragelse og syn på læsning og skrivning.

Af interviewene fremgår det, at man ikke satser særlig meget på PISA, men at man derimod snarere underviser i funktionel læsning og skrivning, som man håber har en god indvirkning på børns læse- og skriveudvikling, som er det store mål for alle børn og samfundet som helhed.

Kontaktpersonerne i Finland var professor Riitta-Liisa Korkeamäki, Oulu Universitet, og docent Ria Heilä-Ylikallio fra Åbo Akademi. Begge har en doktorgrad inden for området læsning og skrivning. Der deltog tre institutioner på læreruddannelsesområdet i kortlægningen: Helsingfors universitet, Oulu universitet, begge finske, og Åbo akademi, som repræsenterer den svenske læreruddannelse i Finland.

Læreruddannelsen i Finland er en magisteruddannelse, som gennemsnitligt tager 5 år på universitetsniveau. Her findes ingen lærerhøjskoler eller seminarier, men læreruddannelsen tilhører et særligt fakultet på universitetet. På samme måde som det gælder for andre undervisere ved universitetet har underviserne ved læreruddannelsen i Finland forskningspligt, og det påvirker læreruddannelsen.

Der er en lang tradition for en intensiv forbindelse mellem teori og praksis i den finske læreruddannelse, og man understreger, at de kommende lærere skal have en reflekterende og forskende indstilling til arbejdet (teachers as researchers). Alle de lærerstuderende får deres praktik i særlige øvelsesskoler. Personalet på øvelsesskolerne er professionelt stærke, og det skaber en form for interaktiv forbindelse mellem de to involverede institutioner, universitetet og øvelsesskolen, så grænsen mellem teori og praksis udviskes. På den måde er det muligt at sige, at praksis styrker teorien samtidig med, at universitetet styrker praksis.

De finske skoler har i dag fået en ny lærerplan, som blandt andet lægger vægt på læsning og skrivning i de yngste aldersgrupper. Dette har også en betydning for læreruddannelsen, da det er med til at styrke læsning og skrivning. Det er interessant at se, at ca. 30 % af børnene allerede kan læse, når de starter i skolen omkring 7 års alderen. Dette faktum viser os måske bedre end noget andet det finske folks almene syne på læsning og skrivning, og at der er tradition for, at hjemmet tager et medansvar for barnets læseudvikling. Det er også interessant at se, at læreruddannelsen er meget populær blandt de unge, og man oplever lærerprofessionen som et positivt og vigtigt job.

Den finske læreruddannelse beskæftiger sig endvidere med forskolealderen (barntädgårdslärare), folkeskolelærere og faglærere til den videregående skole, dvs. en elevgruppe fra 1–19 år.

2.2.1 Helsingfors universitet

Helsingfors universitet har et ganske stort fakultet for lærerstuderende. Der er i alt ca. 4.300 studerende, heraf 2.500 der studerer til faglærer, 150 der studerer til speciallærer, 850 der studerer til almen klasselærer og 700 der studere til pædagog.

Pædagoguddannelsen blev gjort til en universitetsuddannelse i 1995, og siden har man skabt en god faglig forbindelse mellem den og de første år på grundskoleuddannelsen. Der lægges vægt på læsning og skrivning blandt de yngste, og man mener, at det er vigtigt for lærerne at kunne evaluere børns læsefærdighed og tekstkompetence, når de begynder i skolen. Man kan dermed sige, at der lægges vægt på en form for aktionsforskning (action research) i klasseværelset, som er en forudsætning for en målbevidst uddannelse.

Alle studerende, der studerer til at undervise i indskolingen og mellemtrinnet (6–12 års alderen), skal tage obligatoriske kurser i modersmålsundervisning, hvor man specifikt beskæftiger sig med læsning og skrivning. Praktikken er ligeledes knyttet til læsning og skrivning, så man kan sige, at læsning og skrivning udgør gennemsnitligt 8 point. De studerende har ydermere mulighed for at vælge læsning og skrivning som særligt studieområde. I de tilfælde udgør studierne i læse- og skriveundervisning 25–60 point i studiet.

Indholdsmæssigt dækker læsning og skrivning et ganske bredt emneområde og når alle de begreber, som bliver nævnt i spørgeskemaundersøgelsen. Det gælder dog ikke ”bedømmelse af førskolebarnets sprog og kommende skrivefærdighed”, som er et emne, der anses for at være meget vigtigt.

De emneområder, som man anser for at være særlig vigtige for læsning er:

- Tidlige indgreb
- Læsning blandt de 10–15 årige elever
- Læsning blandt indvandrerbørn
- Bedømmelse af førskolebørns sprog og kommende læsefærdigheder (emergent literacy)
- Undervisningsmetoder

Man er af den opfattelse, at skrivning automatisk følger undervisningen de første skoleår, men der mangler en uddannelse vedrørende skrivning og skrivepædagogik for de ældre elever. Det synes man er vigtigt at ændre i den nærmeste fremtid. Det samme gælder i forbindelse med læseforståelse og dens tilknytning til skrivning og skrivefærdigheder.

Når det gælder spørgsmålet om visionerne for den nærmeste fremtid, svarer man, at det er vigtigt at få mere tid til læsning og skrivning i læreruddannelsen. De nuværende kurser er for korte. Man mener også, at det er vigtigt at skabe en stærkere forbindelse mellem teori og praksis. F.eks. ville det være til stor nytte at give mulighed for obligatoriske møder, så der skabes en stærkere forbindelse mellem teori og praksis.

Læreruddannelsen på Helsingfors universitet er forskningsbaseret og de studerende kan forske inden for områderne læsning og skrivning og bl.a. skrive afhandlinger på magister- og Ph.D.-niveau.

2.2.2. *Oulu universitet*

Oulu universitet har næsten 16.000 studerende (<http://www oulu.fi/yliopisto/>). Cirka 400 studerende tager hvert år ”klasselærerlinien” på læreruddannelsen, cirka 160 andre studerende er på forskoleprogrammet (early education), og ca. 110 studerende er på linien for musikuddannelse (musikutbildningslinjen). Desuden studerer ca. 200 studerende fra forskellige fakulteter pædagogiske fag for at opnå kompetence til at kunne arbejde som faglærere (ämneslärare).

Læreruddannelsen beskæftiger sig med undervisning af børn og unge i alderen fra 1 til 19 år, dvs. uddannelse af forskolelærere (1–6 år), almene klasselærere (7–12 år), musiklærere (12–16 år – for det meste i 7. og 9. klasse og gymnasiet, som er op til 18 år) samt gymnasielærere (faglæreruddannelsen, hvor de studerende kommer fra andre fakulteter; op til 19 år).

De studerende kan både have obligatoriske og valgfrie kurser, hvor man beskæftiger sig med læsning og skrivning. De obligatoriske kurser er:

- ”Vetenskaplig kommunikation” 2 p.
- ”Att undervisa i läs- och skrivinlärning” 3 p.
- ”Modersmålet och litteratur” 7 p..
- ”Litteratur och läsning” 3 p. og
- ”Språk och skrivning” 4 p.

Obligatoriske kurser udgør i alt 9 p. og praktikken 3 p. Valgkurserne udgør 45 p. og praktik 11 p. Valgkurserne er følgende:

Kurser i förskole- och åk. 1–2 undervisning 25 p.: Berättelse som nyckel till förståelse 1 p. Undersökning av barnet och modersmålet 3 p.

Modersmålet 25 p.: Finska språkets struktur 3 p. Språkunderrhall 3 p. Språkets utveckling – normal samt onormal 4 p. Kritiska mediafärdigheter 4 p. Tolkning av litteratur 4 p. Att undervisa litteratur och dess historia 6 p.

Indholdsmæssigt kan man i kurserne finde de fleste af de emneområder, som bliver nævnt i spørgeskemaet, dog ikke følgende emner:

- Læsning i førskolealderen
- Fluency
- Kritisk læsning og tolkning
- 10–15-åriges læsevaner og læsemønstre
- Familiens tekstkompetence
- Indvandrerbørns læsning

Familien tekstkompetence findes i uddannelsen, men man anser det ikke for så vigtigt.

Det ser ud til, at man beskæftiger sig med læseudvikling hos de yngste og op til 12 års alderen, mens de studerende, som uddanner sig til faglærere, ikke automatisk får nogen indføring i læsning, hvis de ikke specifikt vælger kurser om emnet. I interviewet, som blev foretaget på Oulu universitet, deltog nogle studerende, og en af dem kritiserede, at de studerende, som studerer til faglærer, ikke ved nok om, hvad man lærer i den del af uddannelsen, som omhandler undervisning af 12-årige og opefter.

Forskningen indgår som en integreret del af uddannelsen. For øjeblikket har man tre Ph.D. stipendiater, som forsker inden for læsning og skrivning.

På spørgsmålet om, hvilken kompetence en ung lærer må have i fremtidens skole, fik man følgende svar: ”Akademisk uddannelse er vigtig. Studenter må lære sig både emnets substans og pædagogikken. Lærerne må være selvstændige i deres tanker og parat til at tilpasse undervisningen til elevernes behov og forståelse”.

Spørgsmålet om, hvilken betydning dette har for læreruddannelse, blev besvaret således: Det er vigtigt, at lærerne, som uddannes fra Oulu universitet, har en god uddannelse i læsning og skrivning og modersmålet, da elever fra det nordlige Finland klarer eksamen dårligere end elever fra det sydlige Finland.

Af svaret på, hvordan uddannelsen modsvarer de samfundsmæssige ændringer hvad angår læsning og skrivning, fremgår det, at man tager hensyn til kønsmæssige forskelle, men at skrivning er et centralt problem i uddannelsen. Betydningen af forskolen og specialundervisningen indgår allerede som emne i kurserne om læsning og skrivning.

Det ser ud til, at den nye lærerplan for skolerne vil komme til at påvirke læreruddannelsen i den nærmeste fremtid, hvor matematik og finsk kommer til at spille en større rolle. Det ser bl.a. ud til at skrivning vil få en større bevågenhed.

2.2.3 Åbo akademi

Åbo akademi er et svensksprogligt universitet i Finland med syv fakulteter og cirka 8000 studerende. Fem af fakulteterne ligger i selve Åbo og to i Vasa. Det pædagogiske fakultet er placeret i Vasa (www.abo.fi) og institut for børnepædagogik ligger i Jakobsstad, cirka 100 km nord for Vasa. Vasa øvelsesskole, som tilhører det pædagogiske fakultet, organiserer uddannelsespraktikken i forskolen til 9. klasse og i gymnasiet. Det vil sige, at læreruddannelsen dækker undervisningen af elever fra 1–19 år.

Åbo akademi har 1300 helårsstuderende på læreruddannelsen. Deraf studerer 434 på linien for almen klasselærer, 120 på linien for specialpædagogik, 40 på linien for kreative fag, 24 på linien for huslig økonomi eller hjemmekundskab.

Desuden tilbydes pædagogikum ("behørighetsgivande uddanning"), som oftest har en varighed på et år. Her studerer 75 til at blive faglærere, 120 til at blive lærer ved erhvervsskolerne (nogle af disse i fjernundervisning) og 35 til at blive speciallærere.

Der findes også en magisteruddannelse, hvor der er 127 studerende, og en forskeruddannelse med 89 licentiater og 12 Ph.D. stipendiater.

Åbo har to centre for efteruddannelse: Æt i Åbo og ét i Vasa. I Vasa tilbydes mange kurser for lærere, bl.a. inden for læse- og skriveundervisning (www.vasa.abo.fi/fortbildningscentralen).

Universitetets lærere har forskningspligt, og der drives ganske meget forskning. Som eksempler på dette kan man nævne doktorafhandlinger om tosprogede børn og skrivning. Professorerne driver selvstændig forskning om bl.a. emner om didaktik, læsevanskeligheder, sproget i daginstitutioner, skrivepædagogik og læse- og skriveudvikling. Endvidere forskes der om tosprogede elever i ensprogede klasser (eks. doktorafhandling af Anna Slotte-Lüttge 2006), der er etableret et internationalt samarbejde om forskning i sprog og læsning og en del andre projekter,

som er til stor gavn for uddannelsen. Derimod er det spørgsmålet, om det ikke er muligt i højere grad at implementere forskningen i læreruddannelsen, end det nu er tilfældet.

Indholdsmæssigt dækker kurserne på læreruddannelsen alle de punkter, som bliver nævnt i spørgeskemaet. Det er tilknyttet de linier, hver enkelt studerende har valgt. Det kan således nævnes, at i pædagoguddannelsen ("barntrådgårdslærerutbildningen") indgår et obligatoriske kursus "Tidig läs- och skrivutveckling" (en studieuge). Inden for linien for specialpædagogik indgår de obligatoriske kurser "Läs- och skrivsvårigheter I og II", som i alt giver 15 sp. (studiepoint). På uddannelsen for den almene klasselærer indgår kurserne "Grundkurs i förskole- och nybörjarundervisningen" (to studieuger), og "Modersmålets didaktik" (fem studieuger). Begge kurser er obligatoriske. Her beskæftiger man sig med mange af begreberne inden for læse- og skriveundervisningen. På pædagogikuddannelsen for faglærere findes kurset "Läs- och skrivutveckling", som giver 1 sp. Her fokuseres blandt andet på læse- og skriveudvikling i et livslangt perspektiv. Inden for uddannelsen af erhvervsskolelærere indgår et obligatorisk kursus i specialpædagogik, hvor man blandt andet kommer ind på elevers læse- og skrivevanskeligheder.

Det er derudover muligt at vælge et bifag, som bl.a. kommer ind på læsning og skrivning. Et sådant studie giver 25 eller 60 sp.

Som svar på spørgsmålet om, hvilke kompetencer unge lærere bør have i nutidens skole, mente man, at han/hun bør have et forskningsbaseret kendskab til og forståelse for børns alsidige sprogudvikling for at kunne støtte og stimulere børn og unge i forskellige læringsmiljøer. Læsning og skrivning opfattes som naturlige elementer af barnets generelle udvikling. I børnehaven eksisterer en vis usikkerhed om, hvor aktiv en rolle pædagogerne har i forhold til børnenes skrive- og læseudvikling. Det er derfor vigtigt at øge samarbejdet mellem børneinstitutionerne og de første år-gange i grundskolen. I den sammenhæng er det også vigtigt at have øvelsesskolens synspunkter in mente. De siger:

- Læreren må selv være i besiddelse af en korrekt sprogbrug (både i tale og skrift)
- Læreren må have en god indsigt i tosproglighed
- Læreren må besidde solide metodiske/didaktiske færdigheder
- Læreren må til stadighed fokusere på hvert enkelte barns læse- og skriveudvikling

Man mener, at dette kan få følgende konsekvens for læreruddannelsen: "Eftersom svenska språket är i minoritet i Finland (5,8%) har insatserna på modersmålet (svenska språkets) inden for alla delområden naturligt mycket stor vikt i lärarutbildningen. Åbo akademi utbildar för hela Svenskfinland och tar därmed i beaktande olika språkförhållanden runt om landet. Vår situation som enda svenskpråkiga lärarutbildning i landet

innebär också att vi är starkt involverade i samarbete med nationella myndigheter (bl.a. Utbildningsstyrelsen) samt i produktion av läromedel i läs- och skrivundervisningen för den finlandssvenska skolan.”

Som svar på spørgsmålet om fremtiden, siger man, at dette er i virkeligheden et område, som man aldrig kan færdiggøre. Ofte oplever de studerende, at de har for lidt kundskab i læsning og skrivning, når de kommer ud i erhvervslivet. Sådan har det altid været. Samtidigt ændres samfundet, børnene og kendskabet til læsning og skrivning hele tiden. Spørgsmålet er, om man nogensinde kan blive fuldt uddannet på dette område? En kontinuerlig efteruddannelse (måske på basis af eget initiativ) er nødvendig blandt lærerne.

Punkter om den finske læreruddannelse

- Uddannelsen er 5-årig.
- Lærerne på læreruddannelsen har forskningspligt og her bedrives forskning inden for området læsning og skrivning. Man prøver i så høj grad som muligt at implementere forskningen i undervisningen. Disse tiltag må styrkes.
- Øvelsesskolerne har en stærk tilknytning til læreruddannelsen. Det er befordrende for, at der er god forbindelse mellem teori og praksis, men man mener, at den bør styrkes endnu mere.
- Den nye lærerplan påvirker undervisningen i læsning og skrivning.
- For kort tid til at undervise i læsning og skrivning og for korte kurser.
- Vigtigt at styrke undervisningen i skrivning og skrivepædagogik.
- Styrke undervisning som beskæftiger sig med forudsætningerne for læsning, f. eks ”emergent literacy”.
- Det er nødvendigt, at de studerende, der uddannes til at få kompetence som faglærer, får mere undervisning i læsning og skrivning blandt ældre elever.
- Undervisningen i undervisningsmetoder må styrkes.

2.3 Læreruddannelsen i Island

Læreruddannelsen i Island er en universitetsuddannelse på tre år til en B.Ed. grad. Der er kun to institutioner, som tilbyder en læreruddannelse for potentielle lærere i forskolen og i grundskolen. Den største læreruddannelse findes på Islands Pædagogiske Universitet, men Universitetet i Akureyri udbyder også en læreruddannelse. Sidstnævnte er et forholdsvis lille universitet med nogle fakulteter, en af dem er læreruddannelsen. Islands Pædagogiske Universitet udbyder en pædagogikumuddannelse for gymnasielærere og andre, der vil undervise på ungdomsuddannelserne. Disse har allerede taget en grad i et andet fag. Nogle af disse lærere bliver desuden faglærere i grundskolen.

Alle lærere på læreruddannelsen (lektorer, docenter og professorer) har forskningspligt (ca. 40 %), og er ganske fritstillet i sit valg af forskningsområder. I de sidste år har der været en del gode forskningsprojekter om sprog, læsning og skrivning. Island har også deltaget i internationale forskningsprojekter vedrørende læseudvikling og tekstkompetence, helt fra IEA undersøgelsen i 1991, derefter PISA-undersøgelserne i 2000 og 2003 og PIRLS (ligesom de andre nordiske lande).

For øjeblikket diskuteres læreruddannelsen i Island, og mange mener – ikke mindst dem, der arbejder indenfor læreruddannelsen – at uddannelsen i dag er alt for kortvarig. Der eksisterer nu et forslag om at udvide læreruddannelsen til fem år i Island, og det ser ud til at dette forslag har fået opbakning, ikke bare af læreruddannelsens interessenter, men også af undervisningsministeriet.

Islands Pædagogiske Universitet og Universitetet i Akureyri deltog i kortlægningen. Erna Árnardóttir fra undervisningsministeriet fungerede som kontaktperson i Island.

2.3.1 Islands Pædagogiske Universitet

Islands Pædagogiske Universitet (www.khi.is) er det eneste pædagogiske universitet i Island og er placeret i hovedstaden Reykjavik. Det er den største af de institutioner, som udanner lærere i landet, og den har 2.300 studerende, hvoraf godt 800 er på den 3-årige grunduddannelse for lærere.

Islands Pædagogiske Universitet tilbyder uddannelser for pædagoger til forskolen (1–6 år), grundskolelærere (6–15 år) og pædagogikum for gymnasie- og erhvervsskolelærere (16–19 år). Sidstnævnte har allerede en grad fra et andet fag. Desuden udanner universitetet socialpædagoger, som arbejder med handicappede folk på alle alderstrin. Universitetet har også en uddannelse for idrætslærere og personale, som underviser og træner voksne i f.eks. gymnastik- og fitnesscentre.

Grunduddannelsen for lærere består af en B.Ed. grad, og den tager 3 år. Både pædagog- og socialpædagoguddannelsen afsluttes ligeledes med en B.Ed. grad, og uddannelsen som idrætslærer afsluttes med en BS-grad.

Der tilbydes også videreuddannelse på Islands Pædagogiske Universitet, en Dip.Ed. grad (1 år) i adskillige fag, en M.Ed. grad og en ny Ph.d. grad. Blandt de M.Ed. afhandlinger som indleveres til bedømmelse, er der altid nogle som handler om læsning og skrivning. Enkelte af disse bruges i forbindelse med kurser i læreruddannelsen.

Lærerne ved Islands Pædagogiske Universitet har alle forskningspligt, og nogle af dem har forsket inden for områderne læsning og skrivning. Her kan bl.a. nævnes emner som læsningens og skrivningens påvirkning på børns sprogudvikling ("discourse, cohesion, devices, vocabulary"), voksnes læse- og skrivefærdigheder i erhvervslivet, elevens læsefærdighed i begyndelsen af grundskolen (sidstnævnte er i forbindelse med et internationalt forskningsprojekt styret af Philip H.K. Seymour).

Grunduddannelsen er organiseret i kursusform. Kurserne på første år er obligatoriske for alle lærerstuderende, og læsning og skrivning indgår kun som en del af de almene kurser om sprog og sprogpædagogik, omkring 2–2,5 studiepoint. Herefter vælger alle studerende et særligt studeret område. De studerende, som vælger undervisning af yngre børn (6–10 år), tager kurser, som for det meste omhandler sprog og læsning (3–4 studiepoint). Derudover kan de studerende vælge særlige kurser om læsning og skrivning.

De studerende, som er på Diplom-uddannelserne og masteruddannelsen, og som f.eks. vælger specialundervisning som særligt studeret område, tager kurser om læseproblemer og diagnose, og de som vælger islandsk som andetsprog tager delvise kurser om læsning.

Som på de andre deltagende institutioner afkrydser man ved de fleste begreber i spørgeskemaets matrix vedrørende kursernes indhold. Der er dog nogle ting, man ikke arbejder med, men som, man mener, er af stor vigtighed. Det drejer sig om

- Drenges og pigers læsevaner og læsemønstre (der læses et par artikler, men der er for lidt)
- Læsning blandt børn med islandsk som andetsprog (de der specialiserer sig i undervisning af de yngste børn får en forelæsning om emnet).
- Litteraturpædagogik

Desuden er der tre emner, som endnu ikke findes på læreruddannelsen, men som man har ønske om at få oprettet:

- Tekstkompetence i familien
- De voksnes tekstkompetence
- Læsning, skrivning og den ny teknologi

Læsning og skrivning bliver i mere eller mindre grad omhandlet på 21 kurser på læreruddannelsen, på både grunduddannelsen og videreuddannelsen. Mange af disse kurser er valgfrie. Emnet læsning kan derfor siges at være spredt ud over mange emneområder, og det kan være svært for de studerende at finde frem til kerneproblemerne vedrørende læse- og skrivepædagogikken. I disse år er man ved at ændre læreruddannelsen fra at være en 3-årig til at være en 5-årig uddannelse, og man taler om at indføre et grundkursus på 3 studiepoint i læsning og skrivning for alle studerende.

2.3.2 Akureyri Universitet

Universitetet i Akureyri (www.unak.is) er placeret i den nordlige del af Island og har fire fakulteter og omkring 1600 studenter. På fakultetet for

læreruddannelse uddannes der pædagoger til børnehaverne samt lærere til grundskolen og gymnasierne. Dvs, der uddannes pædagoger og lærere til at varetage undervisningen blandt børn og unge fra 1–19 år. Udannelsens varighed er 3 år. På Institut for læreruddannelse er der 447 studerende. 142 af dem er på grunduddannelsen for pædagoger (100 af disse bliver undervist i fjernundervisning), 169 af dem er på grunduddannelsen for grundskolelærere (86 bliver undervist i fjernundervisning), og 26 tager pædagogikum og har allerede en grad i et andet fag. Efteråret 2007 starter man en mastergrad på læreruddannelsen med linjer i sprog og læsning, dysleksi og uddanningsstrategier.

På grunduddannelse findes følgende kurser, hvor man beskæftiger sig med læsning og skrivning:

- Grundskolepædagogik, 8 ECTS, obligatorisk kursus. Kun en lille del handler om læsning og skrivning.
- Læsning og skrivning, 8 ECTS. For det meste teori med lille tilknytning til praksis.
- Læsning/sprog i forskolealderen, ca. 2 ECTS. Kun en del af et større kursus for de pædagogstuderende.

De emner, som tages op på kurserne, svarer i høj grad til listen i spørgeskemaet, men følgende emner behandles ikke eller kun i et meget begrænset omfang:

- Tidlige indgreb
- Kritisk læsning og tolkning
- Dreng og pigers læsevaner og læsemønstre (kun lidt)
- Læsning blandt indvandrerbørn
- Læse- og skriveproblemer (kun lidt)
- Læsning, skrivning og den ny teknologi
- Man kommer ind på 10–15-åriges elevers læsning, men man mener, at det er for lidt.

Lærerne på Universitetet i Akureyri har forskningspligt, og der arbejdes på en række projekter og er igangsat forskellige udviklingsarbejder på skoler rundt om i landet:

- To projekter om læsning og sprog i forskolen/børnehaven
- Interaktive undervisningsmetoder
- Projekt om undervisningsmetoder til at styrke læseforståelse (f.eks reciprocal teaching)

På spørgsmålet om læreruddannelsen i nutid og fremtid svarer man, at i dag har læsning og skrivning en alt for lille plads i læreruddannelsen, og at disse områder i fremtiden må få en øget betydning. Alle lærere bør

have kundskaber inden for feltet læsning og skrivning, for læseundervisningen slutter ikke, når børn har lært at afkode tekster. Eleverne må komme videre og lære forskellige læsemetoder for at udbedre læseforståelse, fluency, kritisk læsning, tolkning og brug af den nye teknik.

Alle lærere bør opfatte sig selv som modersmållærere i læsning. Derfor bør alle lærere have kendskab til teorier om læseudvikling fra fødsel til voksen. De skal kende til forskning om læsning og skrivning og kende forskellige teorier om undervisning i læsning. Lærerne bør kunne analysere sig frem til elevernes individuelle behov og reagere i forhold til det, når det gælder valg af undervisningsmetoder.

Lærerne bør ligeledes forstå vigtigheden af familien i forhold til børns læseudvikling.

Desuden er der en række forhold, som man må tage særlig stilling til i den nærmeste fremtid. Det drejer sig især om tosprogedes læsning, læsningens position i et multikulturelt samfund, kønsspecifikke læsevaner og andre kulturelle forhold.

Punkter om læreruddannelsen i Island

- Læreruddannelsen er 3-årig.
- Læsning og skrivning indtager en for lille plads i læreruddannelsen.
- Der er større interesse for læsning og skrivning i dag, og man forbereder at udvikle kurser på fagområdet for alle studerende.
- Man mangler kundskab om læsning på begynderniveau for alle studerende og udvikling af læsefærdigheder.
- Læseuddannelsen handler for det meste om at lære børn at læse, men mindre om at lære børn at bruge sin læsning til at styrke forståelsen og den enkeltes færdighed af tekster.
- På videreuddannelsen kan man tage kurser om læsning og læseproblemer, og her i det sidste år er der oprettet kurser om indvandrerbørn. På disse udgør læsning og læseproblemer en forholdsvis lille del, men man må anse det for at være et stort fremskridt.
- Skrivning og skrivepædagogik må generelt styrkes i uddannelsen.
- Det er vigtigt, at læring inden for og om skrivning og læsning kobles sammen med uddannelse i informationsteknologi.
- Emnet vedrørende hjemmets rolle i forbindelse med børns læseudvikling må generelt styrkes i uddannelsen.

2.4 Læreruddannelsen i Norge

I Norge har der de sidste år eksisteret en offentlig debat om læsning og skrivning i grundskolen og det forebyggende arbejde i børnehaver og de første skoleår. Man har f.eks. beskæftiget sig med læsning, evaluering af læsning og diagnose af læseproblemer hos børn. Rent praktisk har man

også arbejdet fagligt med forebyggelse i skolesystemet. Her kan man f.eks. nævne Senter for læseforskning i Stavanger og Brettved kompetencecenter i Oslo. I Norge udviser man interesse for læsning i et udviklingsperspektiv, hvor man især arbejder på at fremanalysere forudsætningerne for læseudvikling på så tidligt tidspunkt som muligt. Da resultaterne af PISA-undersøgelsen forelå, opstod der en voldsom debat om læsningens stilling i landet, og som en mulig konsekvens af dette har myndighederne nu udgivet nye lærerplaner for skolen. Det har også påvirket læreruddannelsen i landet. Man har ændret lærerplanerne, og der arbejdes nu på at ændre rammeplanerne for læsning og skrivning i læreruddannelsen.

Den mest synlige ændring kaldes for ”grunnleggende lese-, skrive- og matematikkopplæring (GSLM).” Indholdet i denne rammeplan for læreruddannelsen i Norge er nu organiseret i forhold til ”de tre fagområdene norsk, matematik og pedagogik”. I undervisningen vil fagene blive set i sammenhæng.

I den almene læreruddannelse, som giver kompetence til at undervise i den ti-årige grundskole (6–16), skal de studerende totalt have 20–22 ugers praktik i grundskolen i løbet af sin uddannelse. Praktik foregår normalt i grupper på få studerende opdelt i perioder på nogle uger i hvert semester. Praktikken skal være vejledt, og den studerende får en vurdering efter hver praktikperiode udtrykt med karakteren bestået/ikke bestået. Praktikken foregår på skoler, hvor rektor sammen med lærerhøjskolen er ansvarlig for at udvælge de modtagende lærere og vejlede dem.

Praktikken anses for at være en del af fagene, og rammeplanen forudsætter, at arbejdet med indholdet i fagene skal sikre et sammenspil mellem teoretisk kunnskab, praktikerfaring, faglig udvikling og didaktisk refleksion. Faglærerne på lærerhøjskolen, de studerende og praktikskolen har et fælles ansvar for at planlægge, gennemføre og bearbejde erfaringerne fra praktikopholdet. Indholdet i GLSM (det obligatoriske kurset Grunnleggende læse-, skrive- og matematikuddanning) skal også behandles i løbet af praktikopholdet, og de forskellige lærerhøjskoler lægger GLSM-praktikken i forskellige praktikperioder på 1. eller 2. år.

Kurserne er på 10 studiepoint og er obligatoriske for alle lærerstuderende. I de lærerhøjskoler, som deltog i kortlægningen, ser man meget positivt på fagplanen og er nu i gang med at udvikle GSLM-kurser på hver sin institution. Det er et positivt tiltag i forhold til læse- og skriveudviklingen i Norge.

De tre lærerhøjskoler, som deltog i kortlægningen er Høgskolen i Oslo, Høgskolen i Vestfold og Høgskolen i Sør-Trøndelag. Alle institutionerne har noget fælles, men hver og en har særlige kendetegn.

Læreruddannelsen er 4 år og her uddannes pædagoger og lærere til at undervise elever i alderen 1–19 år. Lærerhøjskolerne har endnu ikke universitetsstatus, men det varer ikke længe, før de får det. Udviklingsarbejde og forskning anses for at være vigtigt for læreruddannelsen, men lærerne

på læreruddannelsen har ikke forskningspligt. Videreuddannelse f.eks. inden for specialundervisning og logopædi foregår på universiteterne.

Kontaktpersoner i Norge var Egil Gabrielsen fra Senter for leseforskning i Stavanger og Gunvor Sjølie fra lærerhøjskolen i Vestfold. Tulle Schevern, medlem af arbejdsgruppen, deltog i alle interviewene. Det var en stor og uvurderlig hjælp i arbejdet

2.4.1 Høgskolen i Oslo

Høgskolen i Oslo (www.hio.no/content/view/full/202) er en ganske stor lærerhøjskole med cirka 10.000 studerende, hvoraf 2000 er helårsstuderende inden for læreruddannelsen. Der er en pædagoguddannelse og en almen læreruddannelse, som er kompetencegivende til at undervise i grundskolen (6–16 år). Der findes også et bachelorstudium i idræt, friluftsliv og sundhed, et bachelorstudium i en faglæreruddannelse for tosprogede lærere og et studie på et års varighed i kropsovelser/idræt.

Der findes en masteruddannelse i ”barnehagepedagogikk, flerkulturell og internasjonal utdanning og grunnskoledidaktikk”. Desuden findes der en hel del videruddannelsestilbud på hver 30–60 studiepoint. Tre af dem handler om modersmål, læsning og skrivning på en eller anden måde. (Grundleggende læse og skriveopplæring og matematikk (GLSM) (www.hio.no/content/view/full/43253); Norsk 2 for barnetrinnet (www.hio.no/content/view/full/43269); Norsk 2 for mellom- og ungdomstrinnet (www.hio.no/content/view/full/43270).

På Høgskolen i Oslo forskes der kun lidt, men der eksisterer et udviklingsarbejde omkring flersprogede børn, bl.a. deres brug af tekster.

På lærerhøjskolen er man interesseret i at skabe en stærkere forbindelse mellem teori og praksis, og man anser det for vigtigt at integrere IKT i fagene.

Læse- og skrivepædagogik indgår som en del af det obligatoriske kursus om den almene læreruddannelse (i alt 15 studiepoint), men det er ikke let at se, hvor stor en del af kurset, der er helliget dette område. Et andet obligatorisk kursus (10 studiepoint) om læsning og matematik bygger på ovennævnte plan om grundlæggende læse- og skriveopplæring (GLSM). Læsning og skrivning omfatter tre studiepoint. På læreruddannelsens tredje og fjerde år findes en række valgfrie kurser. Det drejer sig om ”Norsk 2 for barnetrinnet”, i alt 30 studiepoint (læsning og skrivning er inkluderet); ”Norsk 2 for mellem- og ungdomstrinnet”, 30 studiepoint (læsning og skrivning inkluderet); ”Grunnleggende lese- og skrive og matematikopplæring”, 30 studiepoint. Heraf udgør læsning og skrivning 10 studiepoint.

På Høgskolen i Oslo krydser man af ved alle de indholdsbegreber, som kommer frem i spørgeskemaet.

Svaret til spørgsmålet om syn på læsningens og skrivningens betydning og placering i læreruddannelsen er som følger: ”En lærer må ha

svært god teoretisk og metodisk kompetanse på områdene språkutvikling, grunnleggende og videregående lese- og skriveutvikling og opplæring. – Avd. LU legger allerede stor vekt på betydningen av dette viktige emneområdet i læreruddannelsen. Samarbeid med praksisfeltet muliggjør i framtida enda mer fokus på begynneropplæringen.”

Svaret på hvordan læreruddannelsen modsvarer de endringer, der er i samfundet hvad angår læse- og skrivefærdighed er følgende: ”Læreruddannelsen vektlegger emnet både pedagogisk og organisatorisk. I tillegg følges studentenes egen skriveutvikling opp gjennom prosesskrivning og mappevurdering.”

Svaret på spørsmålet om, hvilke nødvendige endringer man forestiller sig i læreruddannelsen i forbindelse med læsning og skrivning i den nærmeste fremtid, lyder:

”Lese- og skriveopplæring er grunnleggende for all annen læring. Behovet for kvalifiserte lærere på dette området er stort. Jeg tror på en utvikling av lærerutdanningen slik at studentene kan få spesialisering for barnetrinn eller ungdomstrinn.”

Af interviewet fremgår det, at de samfunsbetingede endringer vedrørende den almene bruk af IKT gjør det interessant at koble IKT sammen med de andre fagområder i læreruddannelsen. Det multikulturelle samfund kræver endvidere, at der er så lille fragmentering i fagene som muligt. Denne tendens kan man se i GSLM kurserne, hvor man arbejder integreret med læsning, skrivning og matematik. Desuden er man af den opfattelse, at man bør se på kønsforskellene, og man anser det for at være af stor vigtighed, at lærerne vælger bøger, som vækker drengenes interesse.

2.4.2 Høgskolen i Vestfold

Høgskolen i Vestfold (www.hive.no) har cirka 3000 studenter, hvor 422 er helårsstuderende på den almene læreruddannelse, og 292 er på pedagoguddannelsen.

Norsk 1 (30 studiepoint) er et obligatorisk kursur, hvor læse- og skriveopplæring er inkludert. I kursusbetjivelsen af Norsk 1 (www.lu.hive.no/fagplaner/0506/Allmenn/1kl/norsk.htm) står der om læsning og skrivning, at de studerende skal:

- ”Kunne stimulere leselyst på ulike alderssteg, med tanke på kjønn, interesser og kulturell bakgrunn”
- kunne leggje til rette for at elevlar utviklar gode lese- og skrivestrategiar og utforskar språk og tekstar i ulike medium og stimulere til alsidig bruk av munnleg språk og til utvikling av lese- og skriveglede”
- kunne arbeide systematisk med varierte opplæringsstrategiar innan førebuande, grunnleggjande og vidareutviklande lese- og skriveopplæring, kjenne til korleis ein kan førebyggje lese- og skrivevansker, og korleis ein kan hjelpe dei som treng ekstra støtte.”

Af andre ting nævnes brug af IKT i norskfaget, og at de studerende lærer at tage hensyn til forskellige behov f.eks. til elever med andet modersmål end norsk. De studerende skal ydermere lære at bruge kortlægningsprøver og lære at analysere og vurdere værdien af forskellige prøveformer.

De studerende tager også et kursus (10 studiepoint) i GSLM (grundlæggende læse-, skrive- og matematikuddannelse), og dette kursus er obligatorisk. Her kommer man ind på de mange af grundbegreberne inden for læse- og skriveteorierne og pædagogikken: De studerende skal:

- Lære teorier om sproglig bevidsthed og sammenhængen mellem disse og grundlæggende læse- og skriveuddannelse.
- Bruge børns udtryksformer for at udnytte dem i udviklingen af grundlæggende begrebsforståelse og lærerstrategier inden for læsning og skrivning.
- Kende og vurdere teorier i og om læsning og skrivning og bruge dem i praksis.
- Bruge kortlægningsprøver og andre observations- og vurderingsmetoder og bruge resultater sammen med en faglig og didaktisk kendskab til at tilpasse undervisningen elevernes forskellige behov.
- Kende til lærerens rolle i samarbejde med forældre og kollegaer og andre faglige personer og bruge dette i undervisningen af læsning og skrivning.
- Kende til tidlige indgreb i skolestarten for at forebygge læse- og skriveproblemer senere hen.

Af interviewene fremgår det, at man lægger vægt på læsning og skrivning helt fra begyndelsen af grundskolen til skolegangen er afsluttet. Resultaterne fra PISA-undersøgelserne har bevirket, at der er interesse for ældre elevers læseudvikling. I den forbindelse fokuserer man bl.a. på begreber som læse- og skrivestrategier, kritisk læsning, læselyst m.m. Men man mener dog også, at der stadigvæk ikke undervises nok i dette for de, som erhverver sig kompetence til at blive lærere for de ældste elever.

Pædagogstuderende skal tage 15 studiepoint i norsk, hvor man også underviser i læsning og skrivning. Disse studerende får endvidere lidt om GLSM.

Tilbudene om videreuddannelse for pædagoger og grundskolelærer indbefatter tre kurser af 10 studiepoint hver. Mange tager alle kurser. De faglærere, som tager pædagogikum for at få undervisningskompetence i gymnasiet, tager ingen kurser om læsning og skrivning.

Lærerne ved Høgskolen i Vestfold er interesserede i forskning, og man anser det for at være positiv, hvis man forsker eller inddrager forskningsresultater i undervisningen. Ret mange lærere skriver undervisningsmateriale til grundskolen.

I Høgskolen i Vestfold er man af den opfattelse, at man i den nærmeste fremtid vil opleve mere forskning og dokumentation af forskningsre-

sultaterne. Desuden vil der sikkert også skabes en stærkere tilknytning til samfundet og de skoletrin, som de studerende skal ud at undervise i. De faglige krav til læreruddannelsen vil blive større, hvilket uden tvivl vil tiltrække flere og bedre kvalificerede studerende på lærerhøjskolerne. Ligeledes anser man det som yderst vigtigt at styrke elevernes læse- og skriveudvikling helt fra forskolen/børnehaven og op til ungdomsuddannelserne eller den videregående skole. Det er også vigtigt, at man inden for en overskuelig fremtid i højere grad integrerer læsning og skrivning i alle fag, så de lærerstuderende lærer at bruge læsning og skrivning målbevidst i studierne. En af forudsætningerne er, at der gives mere tid til modersmålsundervisning, læsning og skrivning i læreruddannelsen.

2.4.3 Høgskolen i Sør-Trøndelag

Høgskolen i Sør Trøndelag (www.alt.hist.no) har omkring 7000 studerende, ca. 800 pr. årgang. Læreruddannelsen er kompetencegivende til at undervise elever fra 6–16 år. Uddannelsen er fireårig på samme måde som ved de andre lærerhøjskoler i Norge, og den afsluttes med en bachelorgrad. På Høgskolen i Sør Trøndelag udbydes desuden en masteruddannelse i norsk (i samarbejde med NTNU), matematik, specialpædagogik og samfundsfag. Desuden findes der en videreuddannelse i norsk med særlig henblik på læse- og skrivedidaktik og IKT. Her er tale om et netbaseret kursus af et års varighed.

Organiseringen af kurserne ligner den, man har på andre norske lærerhøjskoler, og man har, som alle andre steder, obligatoriske kurser i norsk (30 studiepoint) og GLSM (10 studiepoint). Desuden findes der norsk for døve (tegnprog), og det er obligatorisk for de studerende, som er hørehæmmede. Norsk 210 (30 studiepoint) er valgfrit, og det samme gælder Norsk 2, hvor der lægges vægt på læse- og skrivedidaktik og brug af IKT. Sidstnævnte kursus er netbaseret og udløser 30 studiepoint.

Fjerdeårs studerende kan vælge kurser om specialpædagogik (30 studiepoint), hvor der i pensum indgår stof om læse- og skrivevanskeligheder gerne fra 7,5–15 studiepoint.

Det nævnes også, at læsning og skrivning indgår i andre fag som f.eks. kropsøvelser, kunst, håndværk og engelsk, men ikke som kerneområde, som i norskfaget.

Indholdet i disse kurser dækker alle de punkter, som bliver nævnt i spørgeskemaets matrix undtagen tekstkompetence i familien. I GLSM kan man ydermere savne kritisk læsning, voksnes tekstkompetence, skrivning og læsning i en akademisk sammenhæng.

I kurset om specialpædagogik savner man begreber, som tekstkompetence i familien og voksnes, pigers og drenges læsemønstre, ordforråd, litteraturpædagogik og en uddannelsesstrategi vedrørende fonetik. Det kunne ligeledes være en fordel, hvis der indgik mere stof om indvandrerbørn.

På kurset ”Grundskolens norskfag” (120 studiepoint), der indgår som en del af masteruddannelsen, beskæftiger man sig for en stor del med læse- og skriveidaktik, men hvorvidt de studerende tager dette kursus eller ej er afhængig af, om de skriver en masterafhandling om emnet.

Høgskolen i Sør-Trøndelag er ganske aktiv inden for forskning og i forbindelse med udviklingsarbejde. Der er stor faglig interesse for skrivning, og i oktober 2006 blev der f.eks. afholdt en konference om skrivning og skriveidaktik på institutionen. Medarbejderne på Høgskolen i Sør-Trøndelag deltager i forskellige forsknings- og udviklingsprojekter i samarbejde med andre institutioner. Eksempelvis kan nævnes projekterne:

- *Skrivning som en grundlæggende færdighed og udfordring. Børns og unges vej til forskellige fag gennem skolens skrivekulturer.* Projektleder: Professor dr.art. Jon Smidt.
- *Talk, text and thinking together: Classroom studies of spoken and written languages as tools for children’s learning and personal growth.* Projektleder docent , dr. polit. Helg Fottland, pædagogiksektionen, og docent, dr. art. Synnøve Matre, norsksektionen.
- *Gi rom for lesing!:* Projektledere: Anne Charlotte Torvatn. Samarbejdsprojekt med Høgskolen i Hedmark
- *Datamaskin i leik og lese- og skriveopplæring frå 1. klasse.* Projektleder: Rutt Trøite Lorentzen

I forbindelse med spørgsmålet om institutionens og lærernes syn på læsning og skrivning i læreruddannelsen, blev der givet et meget detaljeret svar. Det følgende er nogle af de vigtigste punkter:

Det er vigtigt, at de studerende udvikler et teoretisk og didaktisk grundlag for at kunne planlægge og gennemføre en god grundlæggende og fortsættende læse- og skriveundervisning. De må tilegne sig grundigt kendskab til elevtekster i alle typer medier og udvikle æstetisk og multikulturel kompetence i tilknytning til læsning og skrivning, udvikle et funktionelt metasprog om læsning og skrivning og strategier for at forebygge læse- og skriveproblemer.

Som svar på spørgsmålet om, hvilken betydning man ser dette får for læreruddannelsen, svarer man bl.a. sådan:

Alle fagområderne inden for faget modersmål er centrale, men vigtigheden af enkelte områder kan ændres i nærmeste fremtid i takt med ændringerne i skole og samfund. Læsning og skrivning kan man beskæftige sig med i samarbejde med forskellige fag i læreruddannelsen både med tanke på forskole, grundskole og undervisning i akademisk skrivning og læsning.

Men den største hindring er, hvor kort tid man har i læreruddannelsen i forhold til indholdet i norskfaget.

Punkter om læreruddannelsen i Norge

- Læreruddannelsen er 4-årig
- Man ser på GSLM som noget positivt for læsning, skrivning og matematik
- Der drives ganske megen forskning i norsk læreruddannelse, men der er stor forskel på de enkelte institutioner
- Læsning og skrivning blandt de studerende, som uddannes til at få undervisningskompetence som lærere i gymnasiet eller faglærere i den videregående skole, må styrkes
- Tiden, man har til undervisning i læsning og skrivning, anses for at være alt for kort
- Man ser det som vigtigt at integrere læsning og skrivning i alle fag
- Forholdet mellem teori og praksis må styrkes

2.5 Læreruddannelsen i Sverige

I de sidste årtier er der sket store ændringer inden for læreruddannelsen i Sverige. Nu eksisterer der kun een lærerhøjskole, Lärarhögskolan i Stockholm. Læreruddannelsen er nu tilknyttet forskellige universiteter. Der deltog fire institutionerne i kortlægningen, Lärarhögskolan i Stockholm, Mittuniversitetet i Härnösand, Högskolan i Kalmar og Linköping universitet. Der var tilknyttet to kontaktpersoner til projektet, Mats Myrberg fra Lärarhögskolan i Stockholm og universitetslektor Anna-Lena Eriksson Gustavsson. Deres arbejde var af stor hjælp i forbindelse med kortlægningen.

På samme måde som i Norge har myndighederne lavet en lov om læreruddannelsen, hvoraf det bl.a. fremgår, at alle de lærerstuderende skal have en dybere indsigt i læsning, skrivning og matematik. På de fleste uddannelsesinstitutioner bliver dette fortolket således, at de studerende skal have i alt 20 studiepoint i læsning, skrivning og matematik. Her er med andre ord tale om en forholdsvis stor kursusenhed, og det ser ud til, at de fleste er glade for denne ordning. Mange mener samtidigt, at de øgede samfundsmæssige krav til læse- og skrivefærdigheder betyder, at ændringerne ikke er tilstrækkelige til at imødekomme de krav, der stilles i det tekniske samfund, vi lever i og vil komme til at opleve i den nærmeste fremtid.

På læreruddannelsen uddannes lærere til at undervise helt fra førskolen til gymnasierne. Det vil sige, at der her er gode forudsætninger for at skabe en kontinuerlig udviklingsplan for læsning og skrivning på alle trin.

I Sverige kræver det 120, 140, 180 eller 200 studiepoint for at fuldføre en læreruddannelse. De studerende, der vil opnå kompetence til at undervise på førskoleområdet, de første år i grundskolen, på fritidshjem og i modersmål, skal have mindst 140 studiepoint. De studerende, der vil opnå kompetence til at undervise i de øverste klasser i grundskolen og gymna-

sierne, skal have afsluttet mindst 180 studiepoint, hvoraf mindst 60 studiepoint skal være helliget fordybelse i et relevant fag eller fagområde. Ønsker en studerende at undervise i modersmålet svensk, kræves det, at vedkommende tager mindst 80 studiepoint i faget.

Det ser ud til at læreruddannelsen er forskningsbaseret, dvs., at planlægningen af studiet og undervisningen bygger på forskningsresultater. Ligeledes eksisterer der også forskellige forskningsprojekter inden for læreruddannelsen, og de er med til at påvirke uddannelsen. Nogle af disse kan udgøre et godt grundlag for at videreudvikle læreruddannelsen generelt og skolearbejdet. Ligeledes eksisterer der megen forskning i de andre nordiske lande, som man kan drage nytte af i den svenske læreruddannelse.

2.5.1 Lärarhögskolan i Stockholm

Lärarhögskolan i Stockholm (www.lhs.se) uddanner lærere med kompetence til at undervise i førskolen/børnehaven, børnehaveklasser, grundskolen og gymnasiet. Det vil sige, at der uddannes lærere med adskillige kompetencer i at arbejde med børn og unge i alderen fra 1 til 18 år. I 2005 var der 7567 studerende ved Lärarhögskolan, hvoraf 5065 læste til den såkaldte "nye lærereksamen". Restgruppen studerede under den gamle bekendtgørelse, som udgår efter et år.

På studiet findes otte store kurser, som alle handler om læsning og skrivning. Det drejer sig om kurserne Kurs 1 (20 studiepoint), Didaktisk perspektiv på læsning og skrivning (15 studiepoint), som er valgfrit, samt et kursus om fagteori og -praktik (5 studiepoint). Emnerne, som behandles på kurserne, handler om alle de begreber, der bliver nævnt i spørgeskemaets matrix undtagen voksnes læsning og læsning, skrivning og brug af IKT. Emnerne for kurserne kan opdeles i fire kategorier:

1) Indlæring af læsning og skrivning, 2) læseforståelse og forskellige læsestrategier, 3) specialpædagogiske aspekter og 4) tre ugers praktik, som afsluttes med en rapport, hvor de studerende benytter sig af deres færdigheder i akademisk skrivning.

Kurs 2 og 3 er valgfrie kurser om sprog og sprogudvikling (20 + 20 studiepoint). En del af Kurs 2 omhandler førskolealderen og sprogudviklingsdidaktik (3 studiepoint didaktik og 2 studiepoint fagteori). Kurs 3 indeholder to forløb, hvor man kommer ind på elevernes tekstverden (5 studiepoint) samt læse- og skriveudviklingens didaktik (5 studiepoint didaktik og 4 studiepoint fagteori).

Kurs 4 er et obligatorisk grundkursus i læse- og skrivepædagogik. Kurset indeholder to forløb: 1) Børns sproglige udvikling (1 studiepoint didaktik og 4 studiepoint fagteori) og 2) indlæring af læsning og skrivning med særlig henblik på læse- og skrivevanskeligheder (1 studiepoint didaktik og 4 studiepoint fagteori). Kurs 4 omhandler mange af de begreber, som opstilles i spørgeskemaet, men derudover kunne man ønske sig, at man også kom ind på voksnes tekstkompetence og akademisk skriv-

ning. Dette kursus er et grundkursus for alle studerende, mens de øvrige kurser har en mere fordybende karakter inden for fagområdet.

Kurs 5 har titlen ”Specialpædagogik og kommunikation 2” (20 studiepoint). Det andet forløb i dette kursus handler om ”möjligheter och hinder för läsutveckling” og udgør 5 studiepoint. Af indholdsbeskrivelsen fremgår det, at de fleste begreber fra spørgeskemaet indgår i kurset, men nogle af dem får ganske lidt plads, så som kritisk læsning, familiens tekstkompetence, læsning blandt indvandrerbørn samt piger og drenges læsning. Det ville være ønskværdigt at integrere emner som voksnes læsning, skrivning og informationsteknologi samt litteraturpædagogik og læsning.

Kurs 6 er delt op i to dele (2 x 20 studiepoint). Den første del af kurset indeholder 10 studiepoint i svensk og denne del af studieforløbet omhandler læse- og skriveudvikling. Den anden del (10 studiepoint, hvoraf 4 studiepoint bruges på svensk) handler bl.a. om lærerplanen for svensk og læse- og skriveudvikling samt praktik, hvor matematik, læsning og skrivning integreres. Dette kursus er valgfrit. Her arbejdes der med alle de begreber, som indgår i spørgeskemaet, og her er et eksempel på, hvordan man kan integrere matematik, læsning og skrivning.

Titlen på kurs 7 er ”Att hitta matematiken i barnens värld” (40 studiepoint). Heri indgår svensk med læsning og skrivning og udgør 13 studiepoint.

Kurs 8 er om ”Språk og språkutveckling” (20 studiepoint). En del af kurset omhandler læsning og skrivning (10–15 studiepoint), og den resterende del omhandler praktik og didaktik (5–10 studiepoint). Alle de begreber, som bliver nævnt i spørgeskemaet, behandles på kurset undtagen voksnes og familiens tekstkompetence.

Samarbejdet mellem pædagog- (førskolen) og grundskoleuddannelsen er god, så her findes gode forudsætninger for at arbejde med en kontinuerlig udvikling inden for læreruddannelsen. Der fokuseres stærkt på de yngste elever, svensk som andetsprog og specialundervisning. Man mener, at uddannelsen vedrørende læseforståelse bør forøges, og man er af den opfattelse, at lærerne må vide mere om dette fagområde. I løbet af de sidste år har man forsket ganske meget inden for dette felt, men det ser ud til, at det ikke har den tilsigtede påvirkning i skolen. Det påpeges f.eks., at indlæring af ordforråd, kritisk læsning og de unges læsefærdighed er områder, som bør styrkes. Det var lidt svært at få svar på spørgsmålet om skrivning i læreruddannelsen. Det kan ofte være svært at gennemskue, hvad lærerplanen for grundskolen nøjagtig siger om skrivning, bortset fra at retskrivning har en ret stor betydning. Tekstbegrebet har ændret sig, og der er fremkommet nye begreber inden for skrivning og skriveudvikling. Man anser det for vigtigt, at institutionerne i Norden samarbejder hvad angår skrivning og skrivedidaktik i læreruddannelsen.

Lärrhögskolan udbyder desuden videreuddannelse for lærere inden for læse- og skriveområdet. Lærerne kan deltage i lærerprogrammet og tage kurser, som svarer til 40 studiepoint. Særlige kurser, hvor der arbej-

des dybere og mere specialiseret med fagområdet, udgør 20 studiepoint. Lärarhögskolan tilbyder også lærere korte kurser og forelæsninger om emnet.

Inden for Lärarhögskolan bedrives der også forskning på området, og i den sammenhæng skal her nævnes Mats Myrberg, som har to projekter med ekstern finansiering (dysleksi og ADHD). Der findes flere doktorander, hvis projekter delvis er tilknyttet læse- og skriveområdet, men som også fokuserer på andre forhold. Man er interesseret i at styrke forskningen på området.

Når det gælder spørgsmålet om, hvad man mener, at hver lærer bør have kendskab til vedrørende læsning og skrivning, så er svaret følgende:

Man har i de sidste år startet flere kurser om læsning og skrivning samt sprog og sprogudvikling, men lærerne bør have mere kendskab til emnet, og der bør være obligatoriske kurser om læsning og skrivning. Men i dag får de studerende et både bredere og dybere kendskab til emnet end tidligere.

For så vidt angår den nærmeste fremtid svarer man, at man må blive mere forskningsbaseret med henblik på at undersøge børns skrive- og læsefærdigheder fra førskolen til og med gymnasiet. Man skal også formidle erfaring og forskningsresultater og diskutere, hvordan man kan skabe læse- og skrivestimulerende miljøer i skolen, som er med til at støtte udviklingen og uddannelsen. Lærerne må beherske gode teoretiske kundskaber om sprog og sprogudvikling uanset fag og alder. Det er også vigtigt at udvikle arbejdet, så informationsteknologien og multimedier bliver integreret som noget selvfølgelig i arbejdet.

2.5.2 Mittuniversitet i Härnosand

Mittuniversitetet i Härnosand (www.miun.se) har ca. 14.000 studerende, og der er ca. 750 lærerstuderende pr. årgang. Læreruddannelsen giver kompetence til at undervise børn og unge fra 0 til 19 år, dvs. at der uddannes lærere til førskolen, grundskolen og gymnasiet.

På grund af en nylig forandret eksamensordning har man besluttet at ændre kurser og kursusudbuddet fra og med januar 2007. I øjeblikket har man et obligatorisk kursus på 60 studiepoint, som hedder "Allmänt utbildningsområde", hvoraf 1,5 studiepoint handler om læsning og skrivning. De studerende har mulighed for at vælge 20 studiepoint om læsning og skrivning, hvilket mange også gør.

Fra og med januar 2007 vil følgende kurser blive udbudt:

- "Läs-, skriv- och matematikinläring" 20 studiepoint. Kurset er obligatorisk for de studerende, som studerer til at blive lærere for de yngste aldersgrupper, og som ikke har et tilsvarende kursus på 10 studiepoint.
- "Läs-, skriv- och matematikinläring" 40 studiepoint. Kurset er obligatorisk for de studerende, som studerer til at blive lærere for de

Yngste aldersgrupper, og som ikke har taget et 20-studiepointkursus med samme navn. Læsning og skrivning omfatter 15 studiepoint. Dette kursus består af 6 delkurser, som handler om læse- og skriveindlæring, matematik og sammenkobling af disse. De vigtigste begreber i dette kursus, som vedrører læsning og skrivning, er

- a) sproglige funktioner og teorier om sprogudvikling,
- b) sproglig og litterær bevidsthed,
- c) læse- og skriveindlæring,
- d) læseforståelse,
- e) forskellige undervisningsmetoder,
- f) fortælle teknik og egen skrivning,
- g) diagnosticering,
- h) flersproglighed og undervisning i svensk som andet sprog,
- i) socio-emotionelle faktorer i forbindelse med læsefærdighed og
- j) samarbejde med forældre.

Alle de begreber, som findes på listen i spørgeskemaet, behandles i disse kurser, dog ikke

- voksnes læsefærdighed og læsekompetence i familien,
- skriveudvikling,
- læsning, skrivning og informationsteknologi,
- akademisk skrivning eller
- litteraturpædagogik og læsning.

Ganske mange forskningsresultater bliver implementeret i kurser om læsning og skrivning. Man påpeger dog, at det ikke er så let at motivere de studerende til at læse artikler, som er baseret på forskningsresultater.

Fagtekster og børnelitteratur fylder en del i kurser om læsning og skrivning.

I Härnosand ser der ud til at være en forholdsvis god sammenhæng mellem førskoleuddannelsen og grundskoleuddannelsen hvad angår læsning og skrivning. Det må anses for at være en forudsætning, hvis man vil skabe en kontinuerlig udvikling i uddannelsen. Man mener dog, at der må etableres en bedre sammenhæng mellem grundskole-uddannelsen og faguddannelsen af gymnasielærere hvad angår områderne læsning og skrivning.

Der bedrives ganske meget forskning inden for læse- og skriveområdet. Det største forskningsprojekt er uden tvivl PISA-undersøgelsen i Sverige, som ledes af professor Karen Taube. Ligeledes er der to andre Ph.d.-projekter inden for fagområdet, "Härnosand projektet" og "Effektive skoler". Af interviewene fremgik det, at resultaterne fra PISA-undersøgelsen og de ældre IEA resultater har påvirket kurserne om læsning ganske meget.

Som svar på spørgsmålet om synet på læsning og skrivning i læreruddannelsen, hvad der er vigtigt for lærere, og hvad man bør gøre, svarer man, at det er nødvendigt, at de studerende i løbet af uddannelsen får et så stort kendskab til børns sprogudvikling og sproglige bevidsthed og læse- og skriveprocessen som muligt, og at de derudover har kendskab til forskellige undervisningsmetoder. Man anser det for at være af stor vigtighed, at alle de studerende, som studerer til at blive lærer på de yngste klassetrin, modtager undervisning på disse områder i løbet af uddannelsen.

Samfundet stiller større krav til alle individers læse- og skrivefærdigheder, og i læreruddannelsen bør man lægge vægt på, at alle de lærerstuderende er forberedt til at honorere de øgede krav. For at kunne gøre dette, kræves der en velorganiseret uddannelse med en stærk kobling til teorier og kundskaber, som de lærerstuderende skal møde i den teoretiske del af uddannelsen.

2.5.3 Högskolan i Kalmar

Högskolan i Kalmar (www.hik.se) har ca. 10.000 studerende, hvoraf der er ca. 1100 helårsstuderende per årgang. På Högskolan i Kalmar uddannes der lærere med kompetence til at undervise fra førskolen til gymnasiet, dvs. børn og unge fra 1 til 19 år.

Færdiguddannede lærere kan ansøge om at blive efteruddannet med særlig vægt på svensk og matematik for børn, børnesprog og begrebsudvikling, alle emner tages som enkelte kurser på 20 studiepoint. Fra og med efteråret 2006 er det ydermere muligt at ansøge om at deltage i kurser omhandlende læseundervisning af de yngste, et enkelt kursus giver 10 studiepoint. Der eksisterer et stort behov for efteruddannelse inden for læsning og skrivning, ikke mindst på baggrund af diskussionen om resultaterne fra PISA- og PIRLS-undersøgelserne.

Fem af de udbudte kurser på læreruddannelsen indeholder helt eller delvist noget om læsning og skrivning. Det drejer sig om:

- Indriktning barns sprog og begrebsudvikling (40 studiepoint, valgfrit)
- Indriktning svensk og matematik for børn (40 studiepoint, valgfrit)
- Indriktning det svenske sprogets redskab (valgfrit, en anden institution står for ansvaret)
- Specialisering i læse-, skrive- og matematikuddannelse (20 studiepoint, obligatorisk for alle studerende, som uddannes til at blive lærere på de yngste klassetrin, 5–10 år)
- Specialisering i specialpædagogik (20 studiepoint, valgfrit). Forebyggelse, kortlægning og arbejde med indlæringsvanskeligheder i forbindelse med læsning, skrivning og matematik.

På disse kurser forefindes alle de emneområder, som berøres i spørgeskemaet, men man har derudover også et ønske om, at disse områder indgår i flere andre kurser. Det drejer sig om emneområder som læsning blandt indvandrerbørn samt læse- og skrivevanskeligheder – områder som man mener specielt er vigtige at tage op inden for svensk og matematik. De studerende, som tager kurser inden for specialpædagogik, modtager undervisning i skriveudvikling og brug af informations-teknologi i forbindelse med læsning og skrivning.

Der er stor interesse for forskning, og man prøver så vidt muligt at integrere forskningsresultater i uddannelsen, men samtidig mener man, at det bør ske i endnu højere grad. I Kalmar bedrives der ganske meget forskning inden for områderne læsning og skrivning. De vigtigste projekter er: "Nationell utvärdering av grundskolan 2003" og "Svenska och svenska som andraspråk". Desuden er man ved at udarbejde et kommentarmateriale for fagene svensk og svensk som andetsprog i grundskolen. Endvidere skal der i denne sammenhæng nævnes to doktorafhandlinger "Reading achievement as a function of academic self-concept and other variables" og "Undervisningen och skolans betydelse för läsfärdigheten".

På Høgskolan i Kalmar har man det syn på læsning og skrivning, at alment betragtet bør alle studerende modtage en god og relevant undervisning om dette emne eller emnesområde. De studerende, som får kompetence til at undervise i førskolen / børnehaven og de yngste klassetrin i grundskolen, bør få et dybere kendskab til læse- og skriveundervisning. Læreruddannelsen i Kalmar har allerede i dag en del kurser, som handler om læsning og skrivning. Mange af de studerende tager de valgfrie kurser, og mange opfatter disse kurser som kvalitativt gode. Men samtidig mener man, at det er vigtigt at fortsætte og satser derfor yderligere på læse- og skriveundervisning blandt de yngste. Mange unge lærere føler sig usikre på dette område, ikke mindst hvad angår planlægning, gennemførelse og evaluering af en god læse- og skriveundervisning.

Man mener derfor, at man i den nærmeste fremtid må satse mere på læse- og skriveundervisningen på de yngste klassetrin. Det bør indeholde både teori og praksis - ikke kun for de lærerstuderende men også for lærere under efteruddannelse. Behovet for efteruddannelse blandt lærerne er stort, og kurser i specialpædagogik samt læsning og skrivning er meget populære.

2.5.4 Linköping Universitet

Linköping Universitet har ca. 27.000 studerende og der optages totalt per år ca. 1.600 studerende på læreruddannelsen (www.liu.se/uv/larar). På universitetet uddannes lærere med kompetence til at undervise fra førskolealderen til gymnasiet, men også til voksenundervisning på f.eks. folkehøjskolerne. En lærereksamen kan bestå af 120 til 220 studiepoint (fra 3–5,5 år).

Lærere kan ansøge om at tage kurser uden for selve lærerprogrammet. Disse bliver kaldt for "fritstående kurser". Både studerende og færdiguddannede lærere kan deltage på disse kurser. Disse kurser handler for det meste om læsning og skrivning. Et af kurserne bærer titlen "Läsningens och skrivningens didaktik" (10 studiepoint) og tre andre kurser handler om "Svenska som andra språk 1-3" (hvert kursus giver 20 studiepoint).

Der er andre kurser på selve lærerprogrammet, som handler om modersmål og læsning og skrivning. Det drejer sig om:

- Kurs 1 Inriktning i svenska (40 studiepoint)
- Kurs 2 Specialisering, grundläggande färdigheter (20 studiepoint)
- Kurs 3 Inriktning, grundläggande färdigheter i svenska och matematik (40 studiepoint)
- Kurs 4 Specialisering, grundläggande färdigheter i svenska och matematik (20 studiepoint)

Kurs 1 og 3 har 30 point teori og 10 point praktik, kurs 3 og 4 er udelukkende teoretiske kurser.

Fra efteråret 2007 bliver kurset "Grundläggande färdigheter i svenska och matematik" (20 studiepoint) obligatorisk for alle. De øvrige kurser er valgfrie. Man kan således konkludere, at der er en stor grad af valgfrihed. De studerende, som i dag uddannes til at få kompetence til at undervise på førskoletrinnet har ingen obligatoriske kurser i læsning og skrivning, men 87 % af dem vælger kurser om læsning og skrivning. Mange af dem, som uddannes til at få kompetence til at undervise de ældste elever, vælger kursus 1.

På kurser behandles de fleste af de begreber og emner, som er opstillet i spørgeskemaet. Det er kun emner om tekstkompetence i familien og blandt voksne, der ikke findes, men som man på den anden side mener er af stor vigtighed at tilføje. Læsning på førskoletrinnet og børnehavebørns sprog og kommende skrivning findes ikke i kurser, som retter sig mod undervisning på førskoletrinnet, men også det anser man for at være et vigtigt emne.

21 eksamensarbejder ud af 161 handlede i 2005 om læsning og skrivning, og i 2005 var antallet større, men nøjagtig hvor stor vides endnu ikke, da statistikken ikke er færdigbearbejdet.

På Linköpings Universitet har man modtaget forskningsmidler fra det svenske Vetenskapsrådet til at udvikle et forskningsmiljø med særlig vægt på læsning og skrivning. For øjeblikket har man fem forskellige projekter kørende om læsning og skrivning i forskellige sammenhænge. Professor Stefan Samuelsson er en af projektlederne.

To Ph.d. stipendiater forsker nu inden for læsning og skrivning.

Af interviewene fremgår det, at man mener, at der eksisterer en god balance i, hvordan man bruger forskningsresultaterne på læreruddannelsen, og at de ændringer, der nu er ved at ske på læreruddannelsen, gør den

endnu mere forskningsbaseret. Nu indgår forskningsmetoder som en del af uddannelsen, og alment er der et krav om et højere forskningsniveau ved universitetet.

På Linköping Universitet er man enig i de nationale bekendtgørelser om betydningen af kendskabet til læse- og skriveundervisningen, og hvor vigtigt det er, at de lærere, som underviser i de yngste aldersgrupper, har et grundigt kendskab til læse- og skriveundervisning. Alle lærerstuderende bør udvikle et vist kendskab til betydningen af de grundlæggende færdigheder i læsning og skrivning for elevernes vidensudvikling.

På mange kurser udbydes et indhold, som svarer til det, der fremskrives i direktiverne i Högskolelagen og eksamensordningerne, og man mener, at de er nødvendige, når det gælder læsning og skrivning.

På Linköping Universitet har man arbejdet med at udvikle det ovennævnte obligatoriske kursus, som starter i 2007. Man har endvidere indlagt et forløb om grundlæggende læse- og skriveundervisning i den almene uddannelse, som alle de lærerstuderende skal tage. Endelig har man prøvet at imødekomme de nye krav til skrivefærdigheden, som er samfundsmæssigt betinget og endvidere integrere det ændrede tekstbegreb, som er blevet udviklet inden for informationsteknologien og andre medier.

Man mener, at udviklingen i den nærmeste fremtid kommer til at bygge på, at alle de lærerstuderende kommer til at få et grundligere kendskab til og bedre kompetencer inden for læse- og skriveområdet for bedre at kunne vejlede i og varetage uddannelsen og udviklingen af elevernes skriftlighed. I dag er det kun dem, hvis uddannelse specielt retter sig mod undervisning i grundskolens første år, som indeholder denne uddannelse. Andre studerende bliver også uddannet på området, men kun i minimal grad.

Punkter om den svenske læreruddannelse

- Man opfatter de nye obligatoriske kurser om læsning og matematik som noget positivt, men de er ikke tilstrækkelige, hvis man vil følge op på samfundets krav til læse- og skrivefærdighed.
- God forbindelse mellem førskole og grundskole i læreruddannelsen.
- De studerende, som uddannes til at få undervisningskompetence som faglærere, får ikke nok undervisning i læsning og skrivning, men mange vælger kurser. Det er nødvendigt at etablere en stærkere forbindelse mellem læsefærdighed i grundskole og på gymnasiet.
- Der eksisterer et stort behov for, at lærere kan deltage i kurser om læsning og skrivning, og det hjælper til med at følge med i de ændringer, der sker i samfundet.
- Læreruddannelsen i læsning og skrivning er forskningsbaseret, men man mener, at det er vigtigt at fortsætte med at se på forskningen i andre institutioner og i andre lande.

- I fremtiden må man satse endnu mere på at styrke studerendes kendskab til læsning og skrivning, sprogudvikling og læse- og skrivepædagogik.

3. Læreruddannelsen i Norden

De 15 nordiske institutioner, som her er blevet beskrevet, er kun eksempler på læreruddannelser i Norden men bruges her som et billede på læreruddannelsen. Kortlægningen er baseret på de mangfoldige informationer, som er blevet indsamlet via spørgeskemaer, interviews og andet materiale publiceret i artikelform, i bøger og på nettet.

Læreruddannelsen er et meget kompliceret emne. Det er ikke en isoleret institution men har mangfoldige forbindelser til undervisningssystemet i sin helhed og påvirker på en eller anden måde næsten hvert eneste hjem i alle landene, det enkelte individs liv samt erhvervs- og næringslivet i sin helhed. Mange har derfor en mening om læreruddannelsen og dens formål i et samfundsmæssigt perspektiv. Læsning, skrivning og modersmål spiller en stor rolle i opdragelsen af det tænkende menneske, så det kan gøre sig gældende i samfundet, kan finde og arbejde med informationer, tolke dem og bruge dem i sit privatliv eller i en erhvervs-mæssig sammenhæng.

I de sidste år har samfundet ændret sig meget. Det skyldes blandt andet revolutionen inden for informationsteknologien og globaliseringen. Det er kun kort tid siden, man begyndte at tænke på, hvilke ændringer det er nødvendigt at foretage inden for skolesystemet for at kunne imødekomme de store samfundsmæssige ændringer, som har givet adgang til informationer og viden. Nu begynder man at forstå, at læsning ikke kun er noget man lærer i de første skoleår, men at der snarere er tale om livslang læring. Det er nøglen til information, tolkning af disse og af adskillige tekster og læring generelt. Man fokuserer nu også på skrivningens rolle i forbindelse med læringsprocessen, brugen af information og formidlingen af den kundskab individet selv skaber. Forbindelsen mellem læsning og skrivning er stærkere end nogensinde før.

De nordiske lande bruger IKT meget og måske mere end mange andre nationer, og i de sidste år har man oplevet en eksplosion i brugen af netopkoblede computere. Næsten alle har på en eller anden måde adgang til internettet, og i et samfundsmæssigt perspektiv regnes der nu med, at næsten alle borgere kan bruge og forstå de medier, som giver adgang til oplysninger bl.a. via IKT. Dette faktum betyder, at man i dag anser Norden for at være fremtrædende blandt verdens nationer hvad angår forskning og udviklingsarbejde inden for skolesystemet om, hvordan disse ændringer har indflydelse på læse- og skrivevaner, og hvilke krav der i dag stilles til det enkelte individ i Norden. I den forbindelse er det vigtigt at lægge vægt på læsning og skrivning i læreruddannelsen, så ændringerne gennemføres i skolerne så hurtigt som muligt. Hvis det lykkes at ud-danne gode og kompetente lærere inden for læsning og skrivning, vil man

måske i den nærmeste fremtid opfatte Norden som et forbillede for andre lande. Vi kan fremvise udviklingsmetoder og strategier, som fører til, at barnet vokser op med meningsfuld læsning og skrivning i informations-teknologiens tidsalder. I de følgende kapitler drøftes resultaterne af den kortlægning, som har fundet sted i forbindelse med læreruddannelsen i Norden og betydningen af denne.

3.1 Organisering og udvikling

Læreruddannelsen i Norden foregår enten på universitetsniveau eller højskoler/seminarier. Nogle af disse har næsten universitetsstatus og driver forskning, mens andre ikke prioriterer forskning overhovedet. Nogle af institutionerne uddanner kun lærere, der har kompetence til at undervise i grundskolen, d.v.s. elever i alderen 6(7)–15 år, andre uddanner undervisere til grundskolen og ungdomsuddannelserne, dvs. børn og unge i alderen 1–19 år.

Læse- og skrivefærdigheder udvikles trinmæssigt. Udviklingen starter allerede blandt de helt unge børn, så det er meget vigtigt at uddanne lærere i læsning og skrivning for børn helt fra førskolealderen. Det er en forudsætning for det forebyggende arbejde i førskolealderen og i grundskolen, og det er nødvendigt at lave tidlige indgreb for at mindske behovet for specialundervisning i grundskolen.

I Norden findes der en række institutioner inden for læreruddannelsen, som ikke har noget eller kun meget lidt samarbejde med pædagoguddannelserne, og af forskellige interviews fremgår det, at det har meget alvorlige konsekvenser for børns læse- og skrivefærdigheder. Specielt hvad angår den første begyndende læsning og skrivning (emergent literacy), så tages dette emne næsten ikke op i pædagoguddannelsen. De steder, hvor lærere og pædagoger er uddannet på den samme institution, findes der enkelte steder et udmærket samarbejde, men der findes også institutioner, hvor forbindelsen mellem de to uddannelsesretninger er forsvindende lille. Når det gælder læsning og skrivning, er det vigtigst måske, at man på læreruddannelserne etablerer en eller anden form for brobygning mellem skoletrinnene, førskole, grundskole og gymnasium. I dag accepteres det, at uddannelsen inden for læsning og skrivning sker på alle niveauer i skolesystemet, også på gymnasierne og i erhvervsskolerne.

3.2 PISA

PISA-resultaterne har været meget omdiskuterede i Norden i de sidste år. I de interview, som blev foretaget i forbindelse med undersøgelsen, og i svarene fra spørgeskemaerne, fremgår der næsten ikke noget om PISA-resultaterne og deres påvirkning. Men det er helt sikkert, at de mangfol-

dige ændringer i love og rammeplaner for læreruddannelserne i Norden til en vis grad bygger på resultaterne fra PISA-undersøgelserne. Det kommer frem i indholdsbeskrivelserne af diverse kurser, hvor man har obligatoriske kurser i læsning og matematik (Norge, Sverige), og i forbindelse med et forslag til en ny lov om læreruddannelse (Danmark) og i de nye lærerplaner for skolerne (Finland). I Island arbejder man nu med ideer om en 5-årig læreruddannelse, hvor man håber at give læsning og skrivning en større prioritet end tidligere. Alle dem, som blev interviewet i de lande, der allerede har eller er ved at få formuleret en ny lov eller rammeplaner for læsning og skrivning, var glade for ændringen, men nogle mente, at tidsrammen var for knap set i forhold til de store samfundsmæssige ændringer og de skærpede krav til læsning og skrivning.

Det er interessant at konstatere, at disse ændringer i læreruddannelsen i nogle af landene stammer fra myndighederne (Norge, Sverige), altså kommer oven fra. I de fleste tilfælde blev de positivt modtaget, hvilket nok i høj grad skyldes, at det er kompetente mennesker, som har et stor kendskab til læreruddannelsen, eller som selv arbejder inden for skolesystemet, der fungerede som rådgivere og skrev forslagene (f.eks. i Norge). Det er utrolig vigtigt, at der eksisterer et godt samarbejde mellem læreruddannelserne og myndighederne.

3.3 Kurser, indhold og tid

De fleste institutioner erklærer, at i de kurser, hvor læsning og skrivning er hovedemnet, kommer man ind på de fleste af de emner og begreber, som bliver opstillet i spørgeskemaet. Det ser ud som om, den tid man har til rådighed til at gå ind i emnet, ikke spiller nogen videre rolle. Det vil sige, at man giver forholdsvis kort tid til nogle eller mange af de behandlede emner. I ganske mange skoler indgår læsningen som en integreret del af andre kurser. På den måde kan det derfor være svært for de studerende at opnå et helhedssyn på læse- og skrivepædagogik.

I de fleste læreruddannelser tilhører læsning og skrivning faget modersmål. I nogle tilfælde hører det ind under psykologi eller pædagogik. I alle tilfælde er det nødvendigt at samarbejde, så man på den korte tid, som man har til at beskæftige sig med læsning og skrivning, kan arbejde så effektivt som muligt.

I alle læreruddannelserne er der obligatoriske kurser om læsning og skrivning, og desuden er det muligt at specialisere sig på fagområder som specialundervisning, begynderundervisning, undervisning af de yngste børn osv. I de sidste år ser det ud til, at man har opprioriteret de obligatoriske kurser, og i nogle skoler er det nu muligt at specialisere sig ud fra helt individuelle interesser inden for onområdet.

Det er ikke let at se hvor mange studiepoint, der er obligatoriske på landsbasis, men det ser ud som, det nu bliver større end tidligere. Det er

også vanskeligt at sammenligne kurser fra et land til andet, fordi de måleenheder, som man bruger, ikke har samme værdiangivelse. Nogle steder bruger man ECTS, andre steder bruges uger (1 point = en uges arbejde), og endnu andre taler om årsværk. Det er også svært at finde ud af, hvor stor en del læsningen og skrivningen indtager, fordi de indgår som enkelte forløb eller er en del af større kurser.

I alle landene er der mange kurser, som er valgfrie, og det kan udgøre 60–80 studiepoint inden for områderne læsning og skrivning.

3.3.1 Læsning

Der er stor interesse for at lære børn at læse og for hvad der sker omkring læsning inden for læreruddannelsen i Norden. Der fokuseres på tidlige indgreb og forudsætningerne for ”fluency” i læsningen. Læseforståelse har fået en større plads i læreruddannelsen, men mange er af den mening, at der bruges for lidt tid på emnet. Det er nødvendigt at tænke over, hvorvidt man forbereder de lærerstuderende til at lære eleverne at bruge læsningen til at indhente viden, til rekreation eller afslapning. I nutidens verden, hvor tekster ofte bliver offentliggjort i urevideret form over internettet, er kritisk tænkning og kritisk læsning af stor vigtighed. I de nordiske læreruddannelser behandles dette emne, men mange synes ikke, de studerende får tilstrækkelig tid og mulighed for at studere dette område grundigt nok. Sammenhængen mellem læsning og brug af computere, læsning og faglighed samt læsning og litteratur kan hjælpe her, hvis man inddrager læseteorier og praktik, når man arbejder med de forskellige fag.

I den nærmeste fremtid mener man, at det er nødvendigt i højere grad at drive forskning inden for læreruddannelsen, og at man dokumenterer sine resultater. Det er også vigtigt, at man udbygger forbindelsen til det samfund og de skoletrin, som man uddanner lærere til. Man må stille større faglige krav i læreruddannelsen og få flere studerende til at interessere sig for at indskrive sig på læreruddannelsen. Man ser det endvidere som vigtigt at udvikle læsning og skrivning helt fra børnehaven og frem til den videregående skole. Endeligt mener man, at det også er vigtigt, at man i den nærmeste fremtid udvikler læsning og skrivning i alle fag, så de lærerstuderende lærer at bruge sin egen læsning og skrivning i en faglig sammenhæng. En af forudsætninger for dette er, at man får mere tid til modersmål, læsning og skrivning i læreruddannelsen.

3.3.2 Skrivning

I de sidste årtier har skrivning fået en større og større betydning for alle mennesker. I de svar, som blev genereret i forbindelse med spørgeskemaet, taler man om en sammenhæng mellem skrivning og læsning, mens det af interviewene fremgår, at mange arbejder samtidigt med skrivning og læsning, når man beskæftiger sig med læse- og skrivepædagogik i forbin-

delse med yngre børn. Skrivning for ældre elever får mindre tid, og nogle af de adspurgte mente, at det udgør et stort problem i forbindelse med læreruddannelsen i Norden. Det er noget man bør arbejde med i den nærmeste fremtid.

Man kan tydeligt mærke den store samfundsmæssige ændring, nu da det er blevet normalt, at størstedelen af befolkningen skriver og kommunikerer via skrift over computeren. Det er en ændring, som for den største del er sket i løbet af de sidste 5–7 år, og den yngste generation går i teten. Det sætter fokus på spørgsmålet om, hvilken påvirkning det har på de unges sprog og sprogudvikling, ikke mindst hvad angår skriveudvikling og skrivelyst. Hvad betyder dette for skrivepædagogikken og læreruddannelsen? De børn, som nu starter i skolen, har oplevet deres forældre som skrivere, måske intensive skrivere. Hvad betyder dette for motivationen for at lære og bruge skrivning på forskellige måder?

I Norden sidder en række gode forskere og lærere på læreruddannelserne, som har vist en særlig interesse for skrivning. De menneskelige ressourcer, som vi har på dette område, kan være en god hjælp til at udvikle bedre vilkår for skrivningen – såvel teoretisk som praktisk – i læreruddannelsen i Norden. Her må vi skabe forudsætninger, som kan være til nytte i form af et bedre samarbejde mellem forskning og formidling af resultater og gennemførelse af den viden, vi har på området.

3.4 Forskning og udviklingsarbejde

Læreruddannelserne i Norden er meget forskellig fra land til land, hvad angår forskningen og dens rolle i uddannelsen. På nogle institutioner lægger man vægt på en forskningsuddannelse og at uddanne lærere, som kan bruge forskning i deres arbejde. I andre institutioner forsker man, og det påvirker uddannelsen på en eller anden måde, mens der i endnu andre institutioner ikke findes nogen form for forskningsaktivitet, og lærerne på disse har heller ikke forskningspligt. Det er nødvendigt at finde ud af, hvilken måde dette har indflydelse på læreruddannelsen og lærerens job i skolen. Nogle af de interviewede fortalte, at de prøver at inddrage tekster og artikler om forskningsresultater i deres undervisning om læsning og skrivning som en integreret del af pensum, men at det ikke ser ud til at virke optimalt. Måske mangler der en stærkere tilknytning til forskningen og en bevidstgørelse af, hvordan man arbejder med faget, dvs. at man bruger resultaterne for at støtte diskussionen om læsning og skrivning. Det vil være af stor værdi, hvis man på læreruddannelserne i hele Norden kunne opprioritere diskussionen af, hvordan man kan skabe en stærkere dialog mellem forskning og uddannelse i læreruddannelsen.

I de institutioner, hvor man har en master- og Ph.d.-uddannelse, er der altid nogle, som forsker i læse- og skrivepædagogik. De skaber et stærkere akademisk miljø, både på det universitet de er tilknyttet og i deres land

som helhed. Det er vigtigt at præsentere forskningsresultaterne fra lærere og studerende ved universiteterne så effektivt og godt som muligt. Det kan gøres ved at oprette en form for kartotek over forskningsresultater i Norden, som er tilgængelig for alle, både studerende og lærere.

Læreruddannelserne i Norden beskæftiger sig også med at videreud-danne lærere. Af dette arbejde og forskellige andre projekter opstår alle mulige former for udviklingsprojekter i skolerne. Man taler om udvikling og forskning som to forskellige ting, og det kan i mange tilfælde være kor-rekt, men hvis man vil evaluere en bestemt udvikling, må man på en eller anden måde benytte sig af forskellige forskningsmetoder. Det er bl.a. med til at styrke dette vigtige og uundværlige arbejde i skolesystemet.

3.5 Forbindelse mellem teori og praksis

Mange af de interviewede nævnte forbindelsen eller den manglende for-bindelse mellem teori og praksis. På dette område er der stor forskel mel-lem landene. I Finland er der tradition for en stærk tilknytning mellem øvelsesskolerne og den akademiske uddannelse. Tidligere var det nor-malt, at man havde øvelsesskoler i alle de nordiske lande, men nu eksiste-rer de kun i Finland. På nogle læreruddannelser er man lidt bekymrede over den praktiske del og hvor svag tilknytning, der er mellem teori og praksis. Det er af stor nødvendighed at gøre denne forbindelse stærkere og mere synlig, og her kan man lære noget af hinanden. De lærere, som tager imod lærerstuderende, må både have en god akademisk uddannelse og god erfaring som lærer.

3.6 Læsning og skrivning blandt elever med de nordiske sprog som andetsprog

Mange af dem, som deltog i interviewene eller som svarede på spørge-skemaet, talte om et stort behov for at udvikle læreruddannelsen hvad angår læsning og skrivning for børn, som har de nordiske sprog som andet sprog. Nogle udtalte en rigtig stor bekymring angående dette. På dette område er der sket store ændringer i de nordiske lande de sidste 10–20 år. Landene har modtaget mange mennesker fra andre lande og andre kultu-rer. Det kræver en anden form for uddannelse inden for læse- og skrive-undervisningen, end når man arbejder med børn, som har et nordisk sprog som modersmål. I læreruddannelserne har man næsten ingen tradition for at give de studerende kompetence i at undervise børn, som har et andet sprog end de nordiske som modersmål, og man tror det er nødvendigt at udvikle dette felt. Men den erfaring, som man allerede har i skolen og læreruddannelserne, er af stor værdi, og her kan man igen lære af hinan-den. Det er vigtigt, at uddannelsen på dette felt udvikles en del, da der er

en risiko for, at der opvokser generationer med en svag sprogudvikling og svage læse- og skrivefærdigheder. Dette kan resultere i, at der i hvert af de nordiske lande opstår minoritetsgrupper, som har færre muligheder i fremtidens samfund end dem, som er opdraget med et nordisk sprog som modersmål.

3.7 Læsning, skrivning set i en kønsmæssig sammenhæng

I de nordiske skolesystemer har man længe været opmærksom på og diskuteret forskellen på piger og drenges læsefærdighed fra førskolen til den videregående skole og helt frem til læreruddannelsen. Resultater fra IEA-undersøgelsen i 1991 og siden PISA 2000 og PISA 2003 samt PIRLS gav mulighed for mangfoldige diskussioner og fortolkninger af emnet. Variationerne er store fra land til land, og i Island er kønsforskellen f.eks. størst, da det er det eneste land i Norden, hvor pigerne er bedre til matematik end drengene (Ólafsson, Halldórsson, Björnsson 2006). Det er vigtigt, at man i læreruddannelsen og i forsknings- og udviklingsarbejdet arbejder med påvirkningen af læsefærdighed på andre fag som f.eks. matematik. Det kan give information om, hvordan man bruger læsning i andre fag end i kurser om læsning. Her kan det nordiske samarbejde være en stor hjælp.

Gennemsnitligt læser piger bedre end drenge i Norden. Dette emne er vældig godt dokumenteret i en ny rapport fra Danmarks Evalueringsinstitut, *Læsning i Norden, kønsforskelle i læsefærdigheder*. Her kan man bl.a. finde en oversigt over forskningsresultater og en diskussion af årsagerne. Denne rapport ville være til stor nytte i det udviklingsarbejde, man nu arbejder med inden for læreruddannelsen.

I svarene fra spørgeskemaerne og fra de interviewede fremgik det, at man anser emnet for at være vigtigt, men samtidigt ser man det som en del af et større pædagogisk problem, dvs. hvordan man behandler hvert individ i skolen.

Det er vigtigt, at man i læreruddannelsen og forsknings- og udviklingsarbejdet arbejder med påvirkningen af læsefærdigheden på andre fag som f.eks. matematik. Det kan give os informationer om, hvordan man bruger læsning i andre fag end i kurser om læsning. I den sammenhæng kan det nordiske samarbejde være til stor hjælp.

4. Handlings- og projektforslag til støtte for læse- og skriveudviklingen i Norden og det videre arbejde i læreruddannelsen

Der eksisterer i dag et øget pres på det enkelte menneske i forbindelse med læse- og skrivefærdighed i nutidens samfund, bl.a. på grund af den større anvendelse af informations- og kommunikationsteknologi. Den kortlægning, som her er blevet præsenteret, viser os bl.a., at det er aktuelt at stille spørgsmål om, hvordan vi på den bedste måde kan støtte børns og unge menneskers læse- og skriveudvikling, og at det er en udfordring for læreruddannelsen og skolen.

På baggrund af de oplysninger, som man kan aflæse i spørgeskemaundersøgelsen og svarene i forbindelse med interviewene, og resultaterne fra andre aktuelle forskningsprojekter om børns læse- og skriveudvikling foreslår arbejdsgruppen for læsefærdighed følgende handlinger og projekter til støtte for børns og unges læse- og skriveudvikling i Norden:

- 1) At der formuleres et nordisk netværk bestående af forskere / lærere i læreruddannelserne/skolen med det formål at gennemføre aktuelle forskningsresultater om børns sprog-, læse- og skriveudvikling. Netværkenes opgave er at give impulser og værktøj til at gennemføre aktuelle forskningsresultater i læreruddannelsen inden for læse- og skrivepædagogik, og at styrke forbindelsen mellem teori og praktik både inden for læreruddannelsen og i lærernes undervisning.
- 2) At rådgivningsgruppen for Nordisk skolesamarbejde (NSS) starter et nordisk forskningsprojekt om børns og unges læse- og skriveudvikling i lyset af fremtidens krav om tekstkompetence. Et sådant forskningsprojekt bør blandt andet tage stilling til:
 - a) Skoleelevens rejse gennem skolesystemet fra børnehave til vedkommende er 19 år. Skolen og skolesystemet i sin helhed har et behov for at have en markant udviklingslinie vedrørende læsningens og skrivningens pædagogik. I læreruddannelsen må man altså betragte individets sproglige udvikling i et langsigtet perspektiv og definere de begreber, som nutidens og eventuelt fremtidens mennesker og samfund har behov for i forbindelse med tekstkompetence og læse- og skrivefærdighed.
 - b) Hvad en lærerstuderende minimalt skal uddannes i inden for området børns sprogudvikling, og hvad vedkommende kan

- specialisere sig i vedrørende læse- og skriveudvikling alt afhængig af, hvilken aldersgruppe uddannelsen fokuserer på.
- c) Skrivning og skrivepædagogik samt tekstkompetence i bred forstand og de krav nutidens og fremtidens samfund stiller angående individets tekstkompetence.
 - d) Læse- og skriveundervisning og udvikling blandt tosproglige børn uafhængig af kulturbaggrund, og hvordan man på den bedste måde kan støtte disse børns vej gennem uddannelses-systemet.
 - e) Eventuelle kønsmæssigt betingede mønstre i læse- og skriveundervisningen og sprogudviklingen som helhed.
 - f) Aktuelle internationale forskningsresultater om børns læse- og skriveudvikling i informations- og kommunikationsteknologiens tidsalder.
 - g) Forskellige måder at gennemføre aktuelle forskningsresultater, både i læreruddannelsen og i skolens undervisning.
- 3) At der påbegyndes et projekt med det formål at skabe et overblik over og koordinere de allerede eksisterende udviklingsprojekter i Norden om elevers læse- og skriveudvikling; både nationale og internordiske projekter. På den måde kan man efterhånden få skabt en "bank med eksempler" fra skoler og læreruddannelserne i Norden. Til slut vil arbejdsgruppen for læsefærdighed understrege, at det vil være meget velkommet, hvis Nordisk Ministerråd igangsætter et mere omfattende projekt, som har til formål at undersøge og effektivisere læse- og skriveundervisningen i de nordiske skoler og højskoler. Det er uden tvivl muligt, at man på nordisk basis kan drage nytte af de mangfoldige erfaringer, som findes både inden for forskningen og i forbindelse med forskellige udviklingsprojekter i Norden.

References

- Aarhus dag- og aften seminarium, hjemmeside, www.aardassem.dk
- Akureyri universitet, hjemmeside, www.unak.is
- Åbo akademi, hjemmeside, www.abo.fi
- Åbo akademi Vasa, hjemmeside, www.vasa.abo.fi/fortbildningscentralen
- CVU sjælland, hjemmeside, www.cvusj.dk
- CVU Storkøbenhavn, hjemmeside, www.cvustork.dk/omcvu.asp
- Holbæk seminarium, hjemmeside, www.holsem.dk
- Högskolan i Kalmar, hjemmeside www.hik.se
- Høgskolen i Oslo, hjemmeside, www.hio.no/content/view/full/202
- Høgskolen i Sør Trøndelag, hjemmeside, www.alt.hist.no
- Høgskolen i Vestfold, hjemmeside, <http://www.hive.no/>
- Høgskolen i Sør Trøndelag, hjemmeside, www.alt.hist.no
- Islands Pædagogiske Universitet, hjemmeside, www.khi.is
- Jysk center for videreuddannelse, hjemmeside, www.jcvu.dk
- Knowledge and skills for life*. PISA 2000 preliminary rapport. (2001). Paris: OECD.
- Københavns Dag- og Aftenseminarium, hjemmeside, www.kdas.dk
- Mittuniversitet i Härnösand, hjemmeside, www.miun.se
- Lärarhögskolan i Stockholm, hjemmeside, www.lhs.se
- Linköping Universitet, hjemmeside, www.liu.se/uv/larar
- Läsning i Norden, kønsforskelle i læsefærdigheder* (2006). Danmarks Evalueringsinstitut. I print.
- Oulu universitet, hjemmeside, <http://www oulu.fi/yliopisto/>
- Ólafsson, F.Ó.; Halldórsson, A.M.; Björnsson, J.K. (2006) Gender and the Urban-rural Differences in Mathematics and Reading: An Overview of PISA 2003 Results in Iceland. *Northern Lights on Pisa 2003* (p.185–198). Ed. Jan Mejding og Astrid Roe. Copenhagen, Nordic Council of Ministers.
- Smith, P. (2005). I lyset fra PISA, litteraturforteknigen. *Skrifter Om læreruddannelse og lærerprofession*. Eds. Benny Bang Carlsen, Jørgen Kuhlmann, Andreas Striib Aarhus dag- og aften-seminarium

Bilag

norden

Nordiska ministerrådet

Till universitet och högskolor i Norden

Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Tel +45 3396 0200
Fax +45 3396 0202
www.norden.org

1 mars 2006/UJK
21032.14.204/05

Bästa mottagare

Nordiska ministerrådets ledningsgrupp för det nordiska skolsamarbetet (NSS) har igångsatt en kartläggning om lärarutbildningen i Norden med avseende på läs- och skrivfärdigheter. En kortfattad beskrivning om kartläggningen ges i bilaga 1.

Kartläggningen genomförs av docent Guðmundur B. Kristmundsson, Islands universitet i samarbete med en nordisk arbetsgrupp för läsfärdigheter. Ett kontaktnätverk bestående av nordiska experter på området bidrar med sakkunskap och fungerar som nationella kontaktpersoner för kartläggningen i respektive nordiskt land. Kontaktpersonernas m.fl. kontaktuppgifter framgår ur bilaga 2.

Er högskola/ert universitet inbjuds att delta i kartläggningen genom att besvara bifogade frågeformulär och delta i en intervju tillsammans med utredaren samt den nationella kontaktpersonen. Närmare information fås av den nationella kontaktpersonen.

Med vänlig hälsning

Ulla-Jill Karlsson

Sekreterare för ledningsgruppen för det nordiska skolsamarbetet (NSS)
Nordiska ministerrådet

Bilagor: 1. PM om kartläggningen
 2. Kontaktuppgifter

Till

Universitet och högskolor i Norden

Kopia

Från

NSS/Läsfärdighetsarbetsgruppen

Ämne

Läsfärdigheter/kartläggning om lärarutbildningen

Store Strandstræde 18

DK-1255 Köpenhamn K

Tel +45 3396 0200

Fax +45 3396 0202

www.norden.org

9 februari 2006/UJK

21032.14.204/05

Kartläggning om lärarutbildningen i Norden med avseende på läs- och skrivfärdigheter

Nordiska ministerrådets ledningsgrupp för det nordiska skolsamarbetet (NSS) har på uppmaning av det nordiska utbildnings- och forskningsministrarna år 2005 igångsatt flera forskningsbaserade åtgärder som grundar sig på det överordnade temat kvalitet. I februari 2005 avhölls ett nordiskt arbetsseminarium om läsfärdigheter. Som en uppföljning av seminariet har NSS godkänt en handlingsplan för ett nordiskt paraplyprojekt kring skriftspråklärande och skolframgång med indragning av könspektivet. Ett första led i arbetet är en kartläggning om lärarutbildningen i Norden med avseende på läs- och skrivfärdigheter.

Målsättningarna för kartläggningen

Kraven på skriftspråksfärdighet förändras och har förändrats i takt med datoriseringen av samhället, en ökad mobilitet som leder till allt fler multikulturella miljöer och den ökande globaliseringen. Därför bör även lärarutbildningarna förnya sin undervisning av skriftspråksfärdighetsdidaktik. Läs – och skrivfärdighet bör t.ex. ingå i de ämnesdidaktiska studierna i alla ämnen. Arbetsgruppen anser att de nordiska länderna kan dra nytta av varandras erfarenheter på detta område.

Kartläggningen/undersökningen av lärarutbildningarna i Norden har alltså som syfte att:

- ge en överblick över hur de olika nordiska länderna i sina lärarutbildningar implementerar de senaste forskningsrönen gällande läs- och skrivinlärning,
- samla erfarenheter och upplysningar från samtliga nordiska länder gällande undervisning i läs- och skrivfärdighet vid lärarutbildningarna
- utgöra en bas för följande faser i projektet, d.v.s. ge konkreta idéer till projektet kring skriftspråklärande och skolframgång

Organisering av kartläggningen

Kartläggningen genomförs av en huvudansvarig forskare, i nära samarbete med NSS läsfärdighetsarbetsgrupp. Dessutom utses ett nätverk av sakkunniga från de olika nordiska länderna, som kan ge den huvudansvarige forskaren behövliga upplysningar, och som i sin tur kan bilda ett nätverk för erfarenhetsutbyte inom Norden. Nätverket består av 1-2 sakkunniga personer (nätverkspersoner) från varje nordiskt land.

Kartläggningens innehåll och uppläggning

Kartläggningen skall innefatta:

- a) en nulägesbeskrivning som ger en överblick över lärarutbildningens uppbyggnad och struktur i de olika nordiska länderna
- b) en kartläggning av forskningsresultat om läs- och skrivutveckling med beaktande av
 - barns språkliga utveckling som helhet
 - specialundervisning i läsning och skrivning
 - skillnader mellan pojkar och flickor gällande skriftspråksinlärning

Med denna kartläggning/undersökning vill NSS försöka komma underfund med de olika nordiska lärarutbildningarnas sätt att lära ut läs- och skrivdidaktik. Därför föreslår arbetsgruppen att ett visst urval av lärarutbildningarna i Norden, till vilka man ställer specifika frågor. De kriterier som används vid valet av lärarutbildningar som granskas närmare bör åtminstone vara:

- regional spridning i respektive land
- språkliga och kulturella faktorer, t.ex. minoritetsaspekten
- lärarutbildningar som representerar både klasslärarutbildning och ämnesdidaktisk utbildning
- lärarutbildningar som representerar olika forskningsinriktningar på det aktuella området

Tidtabell för kartläggningen

Kartläggningen genomförs under perioden 31.10.2005 – 1.9.2006.

Kartläggning av grundläggande lärarutbildning med avseende på läs- och skrivinlärning i Norden

Enkäten från respektive högskola skickas per e-post till kontaktpersonen i varje land och f.v.b. till Gudmundur Kristmundsson gudkrist@khi.is.

Uppgiftslämnare (inte nödvändigt):

Adress (institution):

Tel.:

e-mail:

Webbadress med information (om institution, kurser etc.):

Frågorna 1-4 besvaras av en person per högskola/universitet, fråga 5 besvaras av samtliga kursansvariga (uppge vilken kurs det handlar om).

1. Basfakta om lärosätet (hänvisning till en webbadress är ok)

- a) Var ligger er högskola/ ert universitet geografiskt (storstad/mindre ort norr/söder etc)?
- b) Hur många helårsstudenter har ni totalt per år vid högskolan/universitetet?
- c) Hur många helårsstudenter har ni totalt per år inom lärarprogrammet?
- d) Lärarutbildning, mot vilka elevåldrar utbildar ni lärare?
- e) Vilka lärarexamina utfärdar ni?
- f) Vilka vidareutbildningsmöjligheter för färdiga lärare finns inom läs- och skrivområdet vid ert universitet/högskola?
- g) Vilken forskning kring läs- och skrivfrågor bedrivs i anslutning till lärarutbildningen på er ort?

Projektledare, namn och/eller antal och projekt:

Doktorander, namn och/eller antal och projekt:

2. Kurser

Ange samtliga kurser inom lärarprogrammet med fokus på läs- och skrivpedagogik. Skriv om det handlar om hel kurs eller delkurs. Om det är en del av en kurs, hur stor del av kursen behandlar i så fall läs- och skrivpedagogik?".

Kurs 1: Namn på kurs:

Obligatorisk kurs?

Valbar kurs?

Hur många poäng omfattar kursen?

Hur många poäng avser ämnesteorin om läsning och skrivning, respektive praktik och didaktik/metodik i kursen?

Kurs 2,3,4,5 etc lika ovan osv.

3. Fördelning på innehållsområden i kursen (sätt kryss i matrisen)

	Viktig, nu i utbildningen	Icke viktigt, nu i utbildningen	Viktigt, icke i utbildningen	Önskas i utbildningen
Läsning i förskolan (Emergent literacy)				
Tidigt ingripande (early intervention)				
Läsförståelse				
Fluency				
Kritisk läsning och tolkning				
Läsning bland elever 10-15 år				
Textkompetens i familjer				
Textkompetens hos vuxna				
Läsning – flickor och pojkar				
Språklig medvetenhet (phonemic awareness)				
Läsning bland invandrarbarn				
Läs- och skrivsvårigheter				
Vocabulary				
Skrivutveckling				
Läsning, skrivning och technology				
Akademiskt skrivande (för studenter)				
Bedömning av förskolebarns språk-				

och emergent skrivning				
Bedömning av läs- och skrivfärdigheter hos grundskolebarn				
Litteraturpedagogik och läsning				
Undervisningsmetoder, phonics				
Undervisningsmetoder, helhetsmetoder, LTG etc.				
Läsning för att lära sig – bruk av ett flertal lässtrategier och kritisk läsning				

4. Examensarbeten

- a) Hur många examensarbeten i lärarutbildningen vid er högskola/universitet fokuserar på kunskapsområdet läsning och skrivning (ange ungefärligt antal per år och nivå)?
- b) Avslutande examensarbete i lärarutbildningen:
- c) Påbyggnadsutbildning:
- d) Avancerad utbildning:

5. Syn på läsning och skrivning i lärarutbildningen

- a) Vilken kompetens skall en ung lärare ha i nutidens skola för en effektiv undervisning i läsning och skrivning (utbildningsplan/examensordning)?
- b) Vilken betydelse anser du att detta får för lärarutbildningen på er ort?
- c) Hur svarar lärarutbildningen på er ort mot förändringar i samhället när det gäller krav på läs- och skrivfärdighet
- d) Vilka förändringar av lärarutbildningen när det gäller läs- och skrivpedagogik ser du som nödvändiga den närmaste framtiden?